

**Overgang van Frans Voorhout, uit de gemeenschap der
Gereformeerden tot die van de Roomsche Katholieke Kerk, door
zijne openbaare belijdenis van derzelve leere, gedaan te
Alkmaar op Zondag den 10 September 1797**

<https://hdl.handle.net/1874/13824>

O V E R G A N G
 V A N
 FRANS VOORHOUT,
 UIT DE GEMEENSCHAP DER
 GEREFORMEERDEN
 TOT DIE VAN DE
 ROOMSCH KATHOLIJKE KERK,

Door zijne openbaare belijdenis van derzelve
 leere, gedaan te ALKMAAR op Zondag den
 10 September 1797.

Voorgefeld, naar aanleiding dezer woorden, Hand. IX: 27.

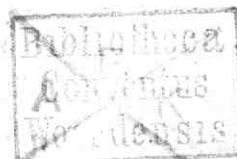
*En allen, die het hoorden, stonden versteld, en zeiden:
 Is hij het niet, die te Jerusaleem de geenen,
 die dezen naam aanriepen, zoo vervolgde?*

DOOR
 PETRUS SCHOUTEN,

Roomsch Priester en Pastoor te Alkmaar.

T W E E D E D R U K.

Te AMSTERDAM,
 By P. VAN BUUREN, EN
 Te ALKMAAR,
 By AREND HOOGLAND BIERLAAG.

B E R I C H T.

De Overgang van den Heer *Frans Voorhout*, uit de Gemeenschap der Gereformeerden tot die van de Roomsche Katholieke Kerk, maakt zoo veel gerucht, dat ik niet kan nalaten, het bij die gelegenheid voorgevallene, medetedeelen, en tot dat einde bericht ik het volgende: De gemelde Heer, ten gestelden tijd, op de voor Hem geschikte plaats, zich bevindende, sprak ik, na het geëindigd gezang van den: *Veni Creator Spiritus*, &c. dat is: *Kom Heilige Geest*, enz. en het daar op toepasselijk Gebed, Hem aan met deze woorden:

WAARDE VRIEND!

Uwe begeerte is mij bekend, om van de Waarheden des Geloofs, zoo als die door God geopenbaard, door Jesus Christus geleerd zijn,

A 2

en

en door zijne Kerk worden voorgesteld, in het openbaar, op eene plechtige wijze, belijdenis te doen. Ik twijffel ook aan de oprechtheid van uwe begeerte niet; doch verzoek, dat Gij, ter eere van Gods genade, en tot sffiching der hier vergaderde meenigte, zoo kort het u mogelijk is, verhaalt, wat de voornaamste aanleiding tot het doen van dezen uwen, voor veelen zoo *verbazenden*, stap geweest is.

Op deze mijne korte aanspraak gaf de Heer *Voorhout* het volgende antwoord:

WAERDE VRIENDT!

Wat zeg ik? **EERWAERDE VADER!**
 wien ik thans opentlijk, ten aenhoore van deze talryke vergadering, in het midden van deze myne jeugdige kwekelingen (1), in deze Heilige plaets
 er-

(1) Zedert eenigen tijd, dat ik door geene staetkundige werkzaamheden verhinderd wierdt, heb ik my begeven ter onderwyzing van de jeugd in allerlei takken van wetenschappen, met dat gelukkig gevolg, dat er reeds een aental van 37 jongelingen dagelijks by afwisseling gebruik van maekt. Daer ik nu dag aen dag onder dit jeugdig gezelschap verkeere, over de belangrijkste stukken handel, en ik het geluk geniet, hunne genegenheid tot, en vertrouwen op my in eenen aenmerkelyken trap gewonnen te hebben, doch hunne gemoederen door kwalijkgezinden met vooroordeelen tegen my zouden kunnen

WOR-

erkenne voor den Man, door de goede handt Godts my toegeschikt tot een getrouwen Leidsman en eerlyken Raedgever, op den weg naer eene zalige eeuwigheid: vergun my, mijn oprecht genoeg U te betuigen over de aengename gelegenheid, die my vergund word, om thans (zo kort my mogelijk is,) mede te deelen, welke de voornaemste aanleiding geweest zy tot het doen van dezen, voor velen zo *verbazenden* stap.

Gy hebt de edelmoedigheid gehad, deze zelfde vraag, welke gy thans doet, reeds meer dan veertien dagen geleden, my ter ernstige overweging te geven (2). Onder de overdenking derzel-

worden ingehomen, en daer door mijn onderwijs omtrend hun genoegzaam vruchteloos zoude zijn: zo dacht my, was niets billyker, betamelyker, en voordeeliger voor deze myne jengdige vrienden, dan dat zy van naby zagen en hoorden het geen plaets hadt omtrend hunnen vriendt, waer mede zy dagelijks met zo veel genoegten verkeerden, en in wiens onderrichtingen zy zo veel belang stelden. Het is dan, wijl de Heer *P. Schouten* my wel, op myn verzoek, de vriendelykheid heeft bewezen, dat ik my met deze kinderen op eene statelyke wyze in de Kerk konde begeven.

(2) Trouwens, niets van het gene zijn Eerw. my heeft voorgesteld, of ik heb genoegzame gelegenheid gehad, om het rypelyk te overwegen.

zelve, myne lotgevallen nagaende, overtuigde het my, dat in my bewaerheid wierde de zo aenmerkelyke spreuk van den wyzen man, te vinden in *het boek der Spreuken*, H. XVI: 9. *Het harte des menschen overlegt zynen weg, maer het staat aen den Heere zyne gangen te bestueren.*

In myne vroege jeugdt, uit de eerst in my plaats gehad hebbende zorgeloosheid opgewekt, en begeerig gemaekt naer de kennisfe der waerheid door Godt tot onze zaligheidt geopenbaerd, yverde ik overeenkomstig de onderwyzing, welke my gegeven wierdt, eenigen tijdt veel, om het leerstfelzel der Gereformeerden grondig te leeren kennen: doch omtrend 16 of 17 jaren oud zijnde, geraakte ik, by gelegenheid van mijn orgespelen in de Lutherfche Kerk, in sterke verzoeking, van Lutersch te worden. Dan, door de redenen van myne Ouders en Leermeester, naer mijn inzien, van de dwalingen der Lutherfchen overreed, verliet ik dit denkbeeld, en deedt, ten naesten by een half jaer na dit geval, myne belydenis van de leer der Gereformeerden. Lidtmaet van die Gemeente geworden zynde, scheen het my zelfs vele jaren toe, in het leerstfelzel derzelve veilig te mogen berusten, en naer dit denkbeeldt was ik een yveraer voor hetzelve, en wel in die mate, dat

ik

ik een zeker jongeling, tot de Roomsch-Katholyke Kerk behorende, schoon zeer onkundig zijnde, heb overgehaeld, onderwezen, en bevorderd tot het doen der belydenis van het Gereformeerde leerstelsel. — De zo evengemelde gerustheid wierdt echter gestoord, zo dra ik acht gaf op de verschillen, welken ik ontdekte, dat tusfchen de Protestanten over gewichtige punten des Geloofs plaets hadden. (3) — De ongerustheid des gemoedts, uit deze geschillen in my ontfcaen, (4) deedt my, na vele worstelingen, onderzoeken de leerstelsels der *Doopsgezinden*, *Remonstranten* en zoortgelyken; doch de ondervinding heeft my overtuigd, dat bygeenen van hun te vinden is het middel, door het welk
ieder

(3) *By voorbeeldt*: over de leere der Drieëenheid, over de Godtheid van Christus en het bestaen van den H. Geest. Over den oorsprong en den aert van het zedelijk kwaedta. Over de wyze, op welke de mensch met Godt bevredigd wordt, en dus een deelgenoot zy van zyne gunst. Over den staet des menschen na dit leven, enz.

(4) Ik ben reeds lang in het gevoelen geweest, dat de *eenheid* een voornaem en wezendlijk doel van het Christendom is, en deze eenheid onder het Protestantendom niet bespeurende, moest dit noodwendig zeer vele twyvelingen en bekommerende bedenkingen in my te weeg brengen, of onder het Protestantendom wel het echte Rijk van Christus te vinden is.

ieder mensch, en dus een ongeleerde zo wel als een geleerde, onbetwistbaer verzekerd wordt, dat alles, wat Godt, nodig tot onze zaligheid, geopenbaerd heeft; als mede, dat de ontwyfelbare zin der Goddelijke Openbaring voor hem kenbaer zy. — Dus, door ondervinding overtuigd, dat by geenen der Protestanten het middel ter geruststelling van een waerheidlievend gemoedt, zo noodzakelijk voor elk Christen, gevonden wordt, was ik op het punt, van het gheele leerstelsel der Goddelyke Openbaring als een verdichtzel te verwerpen. (5) — Dan,
te-

(5) Van hier, dat ik alles wegedeneerde; die leerstukken, waerin het meerder gedeelte van het Christendom groot belang stelde, als uitvindingen van menschen beschouwde; verscheide Bybelboeken voor onecht hieldt; althans voor zodanige boeken, waer uit men geen leerstuk mocht bewyzen, zo lang derzelve Goddelijkheid, als een gedeelte der Goddelijke Openbaring uitmakende, in twijfel stondt. — Van hier, dat ik zodanige boeken liefst las, die my in deze denkbeelden konden sterken. De Hoogduitsche schriften, die over den Godtsdienst (zo genaemd) *zeer wy* zich uitdrukten, waren by my het meest in aching. Het spreekt van zelve, dat dit alles eenen sterken invloed moest hebben op myne gesprekken over den Godtsdienst. En daerom zullen myne goede vrienden, met wien ik in die dagen over den Godtsdienst sprak, gemakkelijk het verschijnsel kunnen verklaren, waerom myne gesprekken van dien tijdt zo
ver

tegen dit uiterste heeft echter de Goddelyke genade my beveiligd, schoon zyne Voorzienigheid, zo als ik nu door zyne goedheid zie, gedoogde, dat ik eene verkeerde keuze deedt, en my verbeelde, de verlangde geruststelling te vinden, in hen te volgen, die, wel byzonder zedert eenigen tijd, de verdraegzaamheid van alle Godtsdienstige gevoelens der Gezindheden onder de Protestanten, aenpryzen als het middel; om door geene verschillende begrippen in het stuk van den Godtsdienst ontrust te worden. In hoop, van op die wyze het Christendom te vereenigen, begon ik voor dit plan door mijn *gedrag en schriften* te yveren (6); doch welhaest

het

verbazend veel verschillen van myne tegenwoordige denk- en handelwyze. Vooral, wanneer zy zich gelieven te herinneren, dat, welke twyvelingen, welke veranderingen van gevoelens ook by my mochten plaets hebben, altoos dit mijn hoofddoel geweest is en blijft: *het zoeken en vinden van WAERHEIDT.*

(6) *Door mijn gedrag* (zeg ik), waerom ik geene zwa-
righeid maekte, om by de Remonstranten in deze Stadt,
en te Amsterdam by de Doopsgezinden in de Kerk de
Zon, aen den Bedienaer van het Avondmael bekend
zijnde, zo wel als by de Gereformeerden, tot welk
laetste Kerkgenootschap ik hoorde, van het H. Avond-
mael des Heeren gebruik te maken. Ik zoude zulks zelfs,
uit

het onmogelyke van hetzelfde ondervindende, bleef ik verlegen omzien naer dat geen, het welk

uit hoofden van deze denkwyze, insgelyks by de Lutherfchen en Roomsch-Katholyken gedaen hebben, indien aen myne zyde hun gevoelen over het Avondmael my niet gehinderd had; en aen hunne zyde, zy my ook tot de Communnie, uit hoofde van andere leerftellingen, niet zouden hebben kunnen toelaten.

Door myne fchriften heb ik insgelyks pogingen aengewend, om het Christendom op die wyze te vereenigen; ten minften, ik was van oordeel, dat alle Christen gezindheden in één Kerkgebouw hare openbare Godtsdiensoeffeningen konden verrichten. Ik meende, daer toe een zeer gefchikt plan by eene zekere aenleidende gelegenheid te hebben uitgedacht, en dit aen myne Landt- en Stadtgenoten te moeten voordragen in tydsomftandigheden; die my dachten, daer toe gefchikt te zijn; althans de zaak in overweging te geven, in hope, dat uit dit ruwe ontwerp wel iets goedts ter bevordering van de algemeene belangens en de eenheid in het Christendom zoude geboren worden. Die genegen mochten zijn, te lezen hetgeen ik in den jare 1795. daer over gedacht en gefchreven hebbe, kan het vinden in mijn werkje, getyeld: *FRANS VOORHOUT aen zyne MEDBURGERS*, op bl. 58. en verv. in dien tyd uitgegeven, en noch te bekomen by J. HAND te Alkmaer. Het geen anderen befchouwend voorgedragen hebben, trachte ik in werking gebracht te zien: doch ik bevond op eene onaengename wyze, dat myne yver niet alleen ontydig, maer mijn ontwerp zelve onuitvoertijk, en voor de wettelyke belangens van het Christendom nadeelig waren.

welk ter geruststelling van mijn gemoed, zo zeer door twyfelingen geflingerd, konde dienen. Ik verzuchtte met vernieuwden aendrang tot Godt, om den weg te kennen, welke ik moest bewandelen. — Het behaegde ook zyne goedheid, my aen te sporen tot een ernstig onderzoek naer de leer der Roomsch-Katholyke Kerk. (7). Ik wil toch wel bekennen, tot aen dat tydftip die Kerk verfoeid te hebben, om dat ik door vooroordeelen, van myne jeugd af tegen dezelve my ingeboezemd, my verbeeldde, dat zy, wegens verdervelyke dwalingen, afgoderyen, en bygelovigheden, voor Godt een grouwel was. — Ik be-

(7) Het oplettend nalezen en overwegen van het Kerkboek van den Heer P. SCHOUTEN, getyeld: *de ware Godsdiens*t, by P. VAN BUUREN te Amsterdam uitgegeven, en de vryheid, die zijn Eerw. my vergunde, van alle de bedenkingen, die ik op dit boek mocht maken, en de ophelderingen, die ik over het een of ander begeerde, hem per Misfivē te mogen mededeelen, en daer dan schriftelijk op te zullen antwoorden: is my voornamelijk in dezen van zeer veel nut geweest. Ook deze brieven zal ik in 't vervolg in 't licht geven; en ik vertrouw, dat elk onbevooroordeelde daeruit op het klaefte zal zien en overtuigd worden, dat dit krachtadig moest medewerken, om my de leer der Roomsch-Katholyke Kerk geheel anders te doen beschouwen; ja met hoogachting voor dezelve vervullen.

begon dan my zelve te ondervragen: „ Ben ik
 „ van die zaken, van welke de Roomsche-Ka-
 „ tholyke Kerk beschuldigd wordt, wel genoeg-
 „ zaem overtuigd? Is het wel geloofbaer, dat
 „ alle de leden derzelve zo lompe verblind, zo
 „ goddeloos, zo dwaas zijn, dat zy van die
 „ dingen niets merken; of zorgeloos over alles
 „ henen slappen? — Er zijn toch in die
 „ Kerk ook kundige, en, zo als ik moet den-
 „ ken, godvruchtige menschen — Mag ik on-
 „ derstellen, dat velen derzelve, onderricht
 „ van het gene hunne Kerk te last gelegd
 „ wordt, zo eerloos, zo Godttergend boos zou-
 „ den zijn van alleen uit tydelijk belang, of
 „ ander menschelijk inzicht, tegen hun beter
 „ weten, niet alleen in de gemeenschap dier
 „ Kerk te blyven; maer nog daer en boven de
 „ wezenlyke leere derzelve met mond en pen
 „ te verdedigen? — **NEEN:** *dit mag ik niet den-*
 „ *ken.* — Ik zal dan myne vooroordeelen afleggen
 „ en onpartydig de leere dier Kerk onderzoe-
 „ ken.” (8) Godts genadige Voorzienigheid
 deedt

(8) En wie zoude die *vooroordeelen niet afleggen*? Ja wie
 zoude niet *onpartydig* de leere dier Kerk onderzoeken?
 wanneer hy aengaende voornamen leerstukken van deze
 Kerk uitdrukkingen ontmoet in een geschrift, door een
 Man

deedt my tot dat einde eene bekwame gele-
genheid bekomen. — Ik onderzocht, wierdt on-

Man gebezigd, die by de Gereformeerden in vele achting is, en zich ten aanzien van zyne kunde en doorzicht het grootste vertrouwen verworven heeft. Ik bedoel de woorden van den *Hoogleeraer der Godtgeleerdheid aan de Akademie te Utrecht*, JUDOCUS HERINGA ELIZA'S Zoon, gebezigd in het BYVORCEL van eenige AENMERRINGEN ter uitbreiding van gezegdens in zyne LERREDE, *geschikt naer de gelegendheid des tijds, of over het betamend gebruik der vryheid, naer aanleiding van GAL: V: 23. gedaan den achtsten van Lentemaendt 1795.* in den 2den druk, op bl. 54, 55. De woorden zijn dus: „ Stel u eens, verlichte Nederland-
„ sche Christenen! een volk voor dat, nevens
„ eenen Godt, die in den hemel woondt, een Godt
„ erkent, dien het in een ouwel gesloten opeet; nevens
„ eenen alwétenden Richter, eenen Plaetsbekleder op de
„ wereldt, die voor geldt zonden kwijtscheldt, vryheid
„ tot wanbedryven geeft, zielen uit het Vagevyer ver-
„ lost, enz.” Wie moet niet, dit lezende, verbaesd staen, hier iets te zien voordragen als een wettig gevolg, dat uit de leerstukken der Roomsch-Katholyke Kerk zoude voortvloeien? Moeten niet alle brave en verstandige Gereformeerden gevoelen, dat het voor hun meer dan tijdt wordt, daer zy reeds zo lang met de hatelijkste vooroordeelen tegen de leer der Roomsch-Katholyke Kerk, door de schandelijkste gevolgtrekkingen zijn voringenomen, hunne vooroordeelen afteleggen, en de leer dier Kerk onpartydig te onderzoeken? te meer, daer nu in dezen tijdt, zo een aanzienlijk en zo zeer vertrouwd Hoogleeraer onder hun, in het voordragen van de leer der
Roomsche

onderricht en overtuigd, dat de wezentlyke leere, door de Roomsche-Katholyke Kerk voorgedragen, zuiver van alle dwaling, afgodery, en bygelovigheden, heilig en dus de ware leer van Christus is — Ik bevondt, dat zy alleen op onwrikbare gronden rust; en zag, tot myne verbazing, dat buiten die Kerk geene geruststellende zekerheit voor een waarheidlievend

Roomsche-Katholyke Kerk, door een verregaende partydigheid, zich (om het op zijn zachtst uitdrukken,) tot zulke onbetamelyke en tegen de waarheid frydende uitdrukkingen laet vervoeren. Deze Hoogleeraer weet immers doch, ten minsten *hy hadt moeten weten*, dat iemandt, die partydig is, de gevolgen, welken hy uit de leer van zyne party trekt, en die door de party ontkend worden, niet mag opgeven als de leer van zyne party. Dit wordt hier gedaen. Zoude die Hoogleeraer zelve, wanneer een Roomschegezinde, of anderen, omtrend het een of ander leerstuk der Gereformeerden zodanig handelden, zich niet al licht kunnen laten ontvallen: *Dit is een bewijs van lompe onwetendheid, of boosaerdigheid?*

Wat ik U dan bidden mag, Gy allen, die dit leest! Laet dit bijgebrachte U tot nadenken brengen! en U in staat stellen het gene ik U by vervolg door de drukpers zal trachten voor te dragen, geheel anders over de leer der Roomsche-Katholyke Kerk te denken, dan gy tot dus verre gedacht hebt! Och of ik zo gelukkig waren, velen te overtuigen, dat *de wezentlyke leer der Roomsche-Katholyke Kerk, zuiver van alle dwaling, afgodery en bygelovigheden, heilig, en dus de ware leer van Christus is!*

vend Christen kan gevonden worden. — Godt my verder bystaende, heb ik dan eindelijk het besluit genomen, van tot de gemeenschap der Roomsch-Katholyke Kerk toe te treden, en verzoek nu opentlijk, om dit te doen, te mogen overgaen tot het opzeggen der belydenis van mijn geloof, volgens de leerwyze dier Kerk.

Na dit antwoord sprak ik den bewusten Heer weder aan met deze woorden:

WAARDE VRIEND!

Betrouwende, dat het nu door u verhaalde, met de waarheid, en uw harte overeenkomt, ben ik bereid uwe Belydenis te hooren. God, die het willen gegeven heeft, gunne u het volbrengen! — Hij sterke u, door zijne genade, om dezelve tot zijne eere, de zaligheid uwer ziele, en tot slichting uwer Medemenschen te volbrengen. Laat ons hooren!

Ik, FRANS VOORHOUT, geloof vastelijk en belyde al het gene in het geloofsbegrip, het welk de Heilige Roomsch Katholyke Kerk gebruikt, begrepen wordt, te weten:

Ik

Ik geloof in eenen Godt, den Vader, almachtig Schepper van hemel en van aerde, van alle zichtbare en onzichtbare dingen; en in eenen Heere Jezus Christus, Godts eeniggeboren zoon, en voor alle eeuwen uit den Vader geboren; Godt van Godt; Licht van 't Licht; waarachtig Godt van waerachtig Godt; geboren en niet gemaekt; van het zelfde zelfstandige wezen met den Vader; door wien alle dingen gemaekt zijn; die om ons menschen, en om onze zaligheid nedergedaeld is uit den hemel, en het vleesch heeft aengenomen door den Heiligen Geest, uit de Maegd Maria, en is mensch geworden. Hy is ook voor ons gekruisd onder Pontius Pilatus, hy heeft geleden, en is begraven. En hy is, volgens de Schriftuer, ten derden dage verrezen. En hy is opgeklommen ten hemel. Hy zit ter rechterhandt des Vaders. En hy zal wederkomen met glorie, om te oordeelen de levenden en de dooden; wiens Rik geen einde zal hebben. En in den Heiligen Geest, den Heere en levendmakenden, die uit den Vader en den Zoon voortkomt, die met den Vader en den Zoon te zamen aengeboden en verheerlijkt wordt; die door de Propheten gesproken heeft. En eene heilige Katholyke en Apostelyke Kerk. Ik belyde

de een Doopzel, tot vergevinge der zonden, en ik verwacht de verryzenis der dooden, en het eeuwige leven. Amen.

Ik geloof, en neem zeer vastelijk aen de Apostelyke (9) en Kerkelyke overleveringen, en alle de andere gebruiken en instellingen van dezelfde Kerk. Ik neem ook de Heilige Schriften aen, volgens den zin, die onze Moeder de Heilige Kerk gehouden heeft, en noch houdt, welke Kerk het toekomt over den zin en de uitlegging der Heilige Schriften te oordeelen, en ik zal ze nooit verstaen of uitleggen, dan volgens het algemeen gevoelen der Vaders. Ik belyde ook, dat er waerlijk, en eigentlijk zeven Sacramenten zyn, door Jesus Christus, or-
zen

(9) Aengezien dat Christus Jezus zyne Kerk door leerredenen heeft beginnen te sichten, zo is het ongeschreven woordt geweest de eerste regel en grondslag van het Christendom; en schoon er de schriften van 't Nieuwe Testament naderhand zijn bygevoegd, daerom heeft echter het ongeschreven woordt zyne eerste kraecht en achtbaerheid niet verloren. Dit is de reden, die ons verplicht, al wat de Apostelen, 't zy door prediken, 't zy door schryven, geleerd hebben, met eene gelyke eerbiedigheid te omhelzen, zo als Paulus zelf uitdrukkelijk verklaerd *2 Thesf. II: 15. Zo dan broeders, staet vast, en houdt de overleveringen, die gy, 't zy door ons woordt, 't zy door onzen brief geleerd hebt.* BOSSUET, in zyn uitlegg. van 't Cath. geloof, S. 18.

zen Heere, ingesteld tot de zaligheid van het menschelijk geslacht, alhoewel dat zy niet altemaal aen ieder mensch noodzakelijk zijn: te weten, het Doopzel, het Vormzel (10), het H. Sacrament des Autaers het Sacrament van Pänitentie of Boetvaardigheid (11), het laetste Olyzel (12), het Priesterchap (13), en het Huwelyk (14), en dat zy de genade me-

(10) *Hand. VIII: 17.* Toen leiden zy hen de handen op, en zy ontvingen den Heiligen Geest.

(11) *Joh. XX: 21—23.* Hy [Jezus] zeide hen dan noch eens: Vrede zy ulieden. Gelyk de Vader my gezonden heeft, also zende ik u ook. Dit gezegd hebbende, blies hy op hen, en zeide hen: Ontvangt den Heiligen Geest. Welker zonden gy vergeven zult, dien worden zy vergeven: en welker gy houdt, die zijn gehouden.

(12) *Jac. V: 14, 15.* Is iemandt onder u krank? Dat hy de Priesters der Kerke by zich roepe: en dat zy over hem bidden, hem zalvende met olie in den name des Heeren. En het gebedt des geloofs zal den kranke behouden: de Heere zal hem verkwikken: en zo hy in zonden is, die zullen hem vergeven worden.

(13) *1 Tim. IV: 14.* Zie toe, dat gy de genadegifte, die in u is, niet verzuimt, die u gegeven is door 't leeraeramp met de oplegginge van de handen der Priesteren.

(14) *Eph V: 32.* Dit is een groot Sacrament: ik zeg in Christus en in de Kerk. — Paulus daer by man en vrouw vermanende tot het heilig beleven van dien staet, duidt genoegzaam aen, dat Christus ook hier toe door dit Sacrament de nodige genade hen verleendt.

mededeelen, en dat van deze Sacramenten het Doopzel, het Vormfel en het Priesterfchap, zonder ontheiliging, voor de tweede reize niet mogen bediend worden. Ik neem ook aen, en keur goed de in gebruik zijnde en goedgekeurde plechtigheden der Katholyke Kerk, die in de bediening der voorgenoemde Sacramenten gebruikt worden. Ik neem ook aen, en keur goed alles, wat in 't Heilig Concilie van Trente, wegens de Erfzonde en Rechtvaerdigmaking uitgesproken en verklaerd is geweest.

Ik belyde insgelyks, dat men in de Misse inderdaed eene waerachtige (15) en verzoenbare offerhande voor de levenden en de dooden aen Godt opdraegt, en dat in 't allerheiligst Sacrament des Autaers, waerlyk, dadelyk en wezentlyk tegenwoordig is het ligchaem en bloedt van Jesus Christus, onzen Heere, te zamen met zyne ziele en Godtheit, (16) en dat de geheele

(15) De H. IRENEUS, die gebloed heeft zedert 't Jaer 177 tot 200 of 203, zegt, dat Christus (in 't laetste Avondtmael) de nieuwe offerhande des N. Verbonds geleeraerd heeft; welke de Kerk van de Apostelen ontvangende, de geheele wereldt door aen Godt opdraegt, *in libr. IV. contr. Hareses. 17.*

(16) *Matt. XXVI: 26.* En terwyl zy aten, heeft Jezus broodt genomen, heeft het gezegend, gebroken, en

le zelfstandigheid van broodt veranderd wordt in 't ligchaem van Christus, en de geheele zelfstandigheid van den wyn in zyn bloedt: welke verandering de Katholyke Kerk Transsubstantiatie noemt. Ik belyde ook, dat men onder iedere gedaente den geheelen Christus en het waerachtig Sacrament ontvangt. Ik geloof standvastelyk, dat er een Vagevyer is (17), en dat de zielen, die daer opgehouden worden, door de voorbiddingen der gelovigen geholpen worden. En insgelyks, dat men de Heiligen, die met Jhesus Christus heerschen, in eere moet (18) hou-

aen zyne Discipelen gegeven, zeggende: Neemt, en eet: Dit is mijn ligchaem. — *Mark. XIV: 22.* En terwijl zy aten, heeft Jezus broodt genomen, en hetzelfde zegenende gebroken, en hen gegeven, zeggende: Neemt, dit is mijn ligchaem. — *Joh. VI: 52—56.* Zo iemandt van dit broodt eet, die zal in der eeuwigheid leven. En het broodt, dat ik geven zal, is mijn vleesch voor het leven der wereldt. Want mijn vleesch is waerlyk spijs, en mijn bloedt is waerlyk drank.

(17) 2 *Mach. XII: 46.* Zoo is het dan een heilige en zalige gedachte, voor de overledene te bidden, opdat zy van hunne zonden ontbonden worden.

(18) Het woordje *moet* is door den Heer F. VERON genomen in den zin van *behoort*. Zie zyne *Regel van het Katholyke geloof*, 2de Hoofdd, 7de afd. De Trentische Kerkvergadering heeft dit zelve nader verklaerd, als willen-

de

houden en aenroepen; dat zy hunne gebeden voor ons aen Godt opdragen (19) en dat men hunne reliquien (20) moet eeren (21). Ik be-
ly-

lende het opgevat hebben, het is goed en voordeelig de Heiligen aen te roepen, en tot hunne gebeden, bystandt en hulpe, toevlucht te nemen. (Zie de 25ste Zitting,) En J. B. BOSSUET, in zyne *Uitlegging van de leere der Katholyke Kerk*, §. IV. zegt: „Als de Kerk ons leert, dat „het voordeelig is, de Heiligen aenroepen, leert zy „ons tevens, dat men die moet aenroepen met denzelf- „den geest van liefde, en raer de orde van broederly- „ke gemeenschap, waer door wy worden aengespoord, „om den bystandt onzer broederen, met ons op de aerde „levende, te verzoeken. Men ziet dan (zegt BOSSUET verder,) dat, de Heiligen aenteroepen, volgens „de meening van het Concilie van Trente, niets anders „is, dan tot hunne gebeden toevlucht te nemen, om van Godt „weldaden, door Jezus Christus, te verkrygen.”

(19) *Luc. XV: 10.* Zoo zeg ik u, zal er ook blijdschap zijn by de Engelen Godts over eenen zondaer die boetvaardigheid doet.

(20) *Hand. XIX: 12.* Zo dat ook als de zweetdoeken en gordeldoeken van zyn ligchaem op de zieken gedragen wierden, de ziekten hen verlieten, en de booze geesten van hen uitgingen.

(21) Hier is het woordje *moet* weder in den zin van *behoord* te nemen, gelyk de bovengemelde **VERON** in het genoemde werkje heeft aangewezen, en noch nader met het besluit der Trentische Kerkvergadering bekrachtigd,
zijn.

lyde ook zeer vastelijk, dat men de beelden van Jezus Christus en van de moeder Godts, altijd maegdt, en van andere Heiligen moet (22) hebben en behouden, en aen dezelve de schuldige eer en eerbiedigheid bewyzen. Ik belyde ook, dat de macht van aflaten te verlenen, door Jezus Christus aen de Kerk gegeven is, en dat het gebruik der aflaten den Christen (32) Volken hoogsten heilzaam is. Ik beken, dat de Heilige Kotholyke, Apostelyke en Roomsche Kerk

zynde volgens de 25ste Zitting dus: „ De Kerkvergadering beveelt aen de Bischoppen en anderen, dat zy de gelovigen, wegens de eere aen de overblijfselen der Heiligen onderrichten, hen leerende, dat, van de gelovigen geëerd moeten (of behooren) te worden, de heilige lichamen der Martelaren, en anderen, die met Christus leven, dewelke levende ledematen van Christus geweest zyn, en een tempel van den Heiligen Geest, 1 Cor. III: 17, en dewelke van hem ten eeuwigen leven opgewekt, en verheerlijkt zullen worden, door dewelke van Godt vele weldaden aen de menschen be-
wezen worden.”

(22) Dat het woord *moeten* hier ook *behooren* te kennen geeft, is mede uit de vertaling van den Heer F. VERON, in zijn voorig aengehaeld werkje, duidelyk op te maken.

(23) 2 Cor. II: 10. Nu dien gy iets vergeeft, dien vergeef ik het ook. Want zo ik ook iets vergeven hebbe, ik heb het om uwent wille vergeven, in den naem van Christus.

Kerk de moeder en meesteresfe van alle Kerken is, en ik beloof en zweer den Roomschen Paus, navolger van den Heiligen Petrus Prince der Apostelen en S'adhouder van Jesus Christus, (24) eene waerachtige gehoorzaamheid (25). Ik neme ook vastelyk aen, en belyde alle ande-

(24) *Matth. XVI: 18, 19.* En ik zegge u, dat gy zyt Petrus, en op dezen steen zal ik myne Kerk bouwen, en de poorten der Helle zullen tegen haer niet vermogen. En ik zal u de sleutelen van het rijk der hemelen geven. En al wat gy op de aerde bindt, zal ook in den Hemel gebonden zyn: en wat gy op d'aerde ontbindt, zal ontbonden zyn in den Hemel.

(25) *De gehoorzaamheid*, beloofd aen den Roomschen Paus, als het zichtbaer Hoofd der Kerke, bepaelt zich alleen tot het wezentlyke van den Godtsdienst, en is derhalven geheel en al afgescheiden van alle Staekundige betrekkingen, in welke men onder verschillende regeeringsformen zich bevindt. Een genoegzaam bewijs van dit gesfelde is de verklaringe, welke alle de Roomsche Katholijke Priesters onder het voorig bestuer, overeenkomstig het Placaet van den 21 September 1730, van dien tijd af, tot aen het eindigen van hetzelfde bestuer hebben moeten doen op hun Priesterlijk woordt in plaets van Eede, in welke zy, naer Art. 3 van het Placaet, deswegens verklaren: „ dat zij een hartelyke afkeer hebben van het ge-
 „ voelen der genen, welke leeren, dat de Paus, of
 „ eenige andere Kerkelijke Overheid, de macht heeft,
 „ om de onderdanen te ontslaen, of dispenfeeren van we-
 „ gens

dere stukken door de Heilige Kerkregels, en door de algemeene Kerkvergaderingen, en voornamentlyk door de Heilige Kerkvergadering van Trente geleerd, uitgesproken en verklaerd. En te gelijk alles wat daer tegen is, en de Ketteryen door de Kerk veroordeeld, verworpen en afgescheiden, veroordeel, verwerp en scheid ik insgelyks af. Dat waerachtig Katholyk Geloof, buiten 't welk niemandt kan zalig worden, (26) dat ik tegenwoordig vrywillig belijd, en voor waerachtig houde, dat zelfde geloof belooft en zweert ik, FRANS VOORHOUT, geheel en onvervalscht

„ gens Kettery; of om eenige andere oorzaak vanden eedt
 „ en gehoorzaamheid aen de burgerlyke Overheid, en dat
 „ men geen trouw en onderdanigheid schuldig is aen de
 „ genen, die in de Kerkelyke ban, en buiten den schoot
 „ der Roomsche Kerk zijn. En dat zy niet alleen het
 „ tegendeel van die stellingen gevoelen, maer na hare
 „ uiterste vermogen zullen inboezemen aen de leden van
 „ haer gemeenschap, en dezelve, zo door haer voorbeeldt
 „ als door hare leer, zullen vermanen tot gehoorzaamheid
 „ aen de Staten en Magistraten, als aen hare wettige
 „ overheid, en tot een vreedzaam en stil gedrag.” Deze
 verklaring, door die Geestelyken gedaen, bewijst (zeg ik
 noch eens) genoegzaam de waarheid van het gestelde: dewyl zij die niet gedaen hebben dan met genoegzame kennis en goedkeuring van den Roomschen Paus zelve.

(26) *Hebr. XI: 6. Doch zonder het geloye is het onmogelyk Gode te behagen.* Niemandt kan dan zalig worden
 buis

valscht tot den laetsten snik myn's levens toe, zeer standvastelyk, met Godts hulpe, te bewaren en te belyden, en zorg te dragen, zo veel als het in myne macht zal zyn, dat het van myne onderdanen, of van de genen, die myne zorge zyn aenbevolen, gehouden, geleerd en gepredikt worde.

Zo helpe my Godt en deze Heilige Euangelien Godts. Amen.

Alle dit voorgestelde, met veel bedaardheid, in goede orde, volbracht zynde, deede ik, voor het beginnen der H. Misse, deze aanspraak:

Noit heeft een Roomsche Katholyke gedacht, veel min leerende gezegd: dat de lebende en de dooden niet dooz dat lyden Christi bergebinge der sonden hebben / 't en zy dat Christus nog bagelyk dooz dezelve van den Misgriesteren geoffert werde. (27) Neen, de Roomsche Katholyke Kerk leert, dat dit

buiten dat geloof, het welke Godt vereischt. Nu, dit bestaet zeker niet in waer te achten alleen het geen ons gelocfbaer schijnt; maer in te geloven alles, wat Godt om te geloven geopenbaerd heeft, en door zyne Katholyke Kerk ons voorfelt.

(27) Dat de lebende enz. Dit gezegde heeft de *Heidelbergse Catechismus*, in het antwoord op de 80ste Vraag: *Wat onderscheyt is 'er tuschen het Sacrament der Heeren / en de Paepsehe Misse?*

dit H. Offer niet anders is, dan een onbloedige voortduuring (28) van de allervolmaaktste Offerhande, die Christus aan het Kruis van zich zelve gedaan heeft, en door welke *éene, hij in der eeuwigheid volmaakt heeft de geenen, die geheiligt worde*; (29) als mede: dat hij die onbloedige Offerhande, in het laatste Avondmaal gedaan hebbende zijne Apostelen tot Priesteren aanstelde; geboodt dat het Offer, het welke hij gedaan had, in 't vervolg door hen, en hunne

Wet-

(28) 't Is hetzelfde offer, en dezelve offeraar, zich nu door den dienst der Priesteren opdragende, die zich wel eer aan het kruis heeft opgeofferd; 'er is geen onderscheid, dan alleen in de wijze van het offer op te dragen. Conc. Trid. *sess* 22, c. 2. De H. CHRYSOSTHOMUS, schrijvende over het Xde Hoofdstuk van den Brief tot de Hebr., in het welke de kragteloosheid der offerhande van de oude Wet betoogd wordt, uit de menigte en herhaling derzelve, deedt zich zelve deze opwerping: *Wel hoe draagen wij ook niet dagelijks offerande op?* en beantwoorde die, met deze woorden: *'t is dezelve, dien wij altijd opofferen; niet van daag een anderen, en morgen een anderen: om dezelve reden is 't ook, maar een Sacrificie. Om dat hij op veele plaatsen geofferd wordt, zouden wij zeggen, dat 'er meer dan eene Christus is? Geenzins... 't Is alomme dezelve Christus: Hij is hier geheel, en daar geheel, t is maar een Lichaam. Gelijk het dan, hoewel op veele plaatze, geofferd wor ende, echter maar een Lichaam is, en niet verscheidene Lichaamen, zoo is 't ook maar een Sacrificie.* ZEELANDER, *Vaste Gronden*, bl. 182.

(29) *Hebr. X: 14.*

wettige Opvolgers, ook gedaan zoude worden. Het is dan geenzins als of *de levende en dooden*, niet door *dat Lijden Christi vergeevinge der sonden hebben*, ten zy *dat Christus nog dagelyks voor dezelve van den Mispriesteren geofferd werde*; maar die Offerdienst wordt verrigt, om dat dezelve, onder de Wet der Natuur, door het offer van Melchisedech afgebeeld; (30) onder die van Moïses, door den Propheet Malachias (31), voorzeid, en door de Goddelijke instelling van Jesus Christus zelfs, bevoolen is; op dat wij aan zijne bloedige Kruisofferhande gedenken, en ook op die wijze, aan de oneindige verdiensten van zyn lijden en dood, deelachtig zouden worden. — De Apostelen hebben deze instelling geëerbiedigd, [de waarde en heiligheid van dien onbloedigen offerdienst erkend. *Wij hebben*, zegt de H. Paulus, *een Altaar van het welke zy, die het Tabernakel bedienen*, de Joodsche Priesters, *niet mogen eten* (32). Dat ook de Apostelen op het gemelde Altaar dien Offerdienst verricht hebben, wordt in de Handelingen der Apostelen (33), volgens

(30) *Genes. XIV: 18. Psalm CIX. en Hebr. V: 1-25.*

(31) *Malach. I: 11.*

(32) *Hebr. XIII: 10.*

(33) *En als zij in den dienst des Heeren waren: Αειτάρι-
ζοντων δε αυτων τω κυριω: Hand. XIII: 2. schoon het
Griek.*

gens de eigenlijke beteekenis van den grondtext, genoegzaam aangeduid; en dat dezelve op alle de volgende tijden van het Christendom, door hunne wettige Opvolgers in het Priesterschap, is opgedraagen, bewijzen overtuigend de schriften der H. Vaderen, bij BELLARMINUS en andere beroemde Schrijvers. Die zelfde Offerdienst geschiedt nog dagelijks in de Kerk; dit zal blijven duuren zoo lang zij op aarde zal bestaan, en deze zal dus ook nu worden opgedragen, om God, door Jesus, te danken, voor de reeds aan U, FRANS VOORHOUT! verleende genade; en tevens, om Hem zijne verdere hulpe, tot het waardig ontvangen van het Allerheiligste Sacrament, het welk nu, voor de eerste reize, U zal worden toegediend; alsmede, om zijne bestendige bescherming over U, nederig aftesmeecken. Mijne, en nu ook uwe, Geloofsgenoooten, verzoek

Grieksehe woord *Λειτουργία* dat hier gebruikt wordt, allerlei openbaaren dienst betekent, wordt het echter door veele genchte Vertaalers, hier wel bijzonder genomen voor *offeren*: gelijk ook *Hebr. X: 11.* waarom ook ERASMUS, in paats van *ministrantibus*, dienende, *Sacrificantiis illis Domino*; dat is: *als zij den Heere offerden*, vertaald heeft; en de Grieken het opdraagen der Misse *Λειτουργία* noemen. BELLARMINUS de Misa, Cap. 13. CALMET in Acta Apostol. Cap. 13. vs. 2.

zoek ik tot dat einde mede, met U, en voor U te bidden!

De H. Offerdienst der Mis zoo verre volbragt zijnde, dat, aan den meer gemelden Nieuweling onzer Kerk, het allerheiligste Sacrament des Altaars, toegediend zoude worden, sprak ik hem weder dus aan:

Eindelijk, **FRANS VOORHOUT!** is dan dat ontzachtelijk tijdstip hier, op het welke Gij, een nederig geloovige aan het onseilbaar woord van Jesus geworden, dat **ALLERHEILIGSTE** zult ontvangen. van het welke Hij, die met zijn eeuwigen Vader, en den Heiligen Geest, wezenlijk God, die dus **Almachtig** is, en niet liegen kan, gezeid heeft: **DIT IS MIJN LICHAAM (34)!** — Vleeschelijke menschen, die *de dingen van den Geest Gods niet verstaan kunnen* (35): dewijl zij hen dwaasheid schijnen, zullen, als weleer de ruuw vleeschelijk denkende Kapharnaïeten, toen Hij beloofde, **ZIJN VLEESCH** tot spijs, en **ZIJN BLOED**

(34) *Matth. XXVI: 26, 27 en 28. Mark. XIV: 22, 23 en 24. en Lucas XXII: 19 en 20.*

(35) *1. Korinth. II: 14.*

BLOED tot drank te zullen geeven (36), nog vraagen: *Hoe kan hij ons zijn vleesch te eeten geeven (37)?* — zij zullen ook ergernis uit **ZIJN WOORD** neemende, van hetzelfde weggaan, en zich meinen te bevredigen, met eenen figuurlijken zin aan hetzelfde toevoegen (38). — Wij in-

(36) *Joh. VI: 32—52.*

(37) — — — 53.

(38) Zij zouden voor hunnen figuurlijken zin eenig bewijs vinden, zo die verzekering van **JESUS: DIT IS MIJN LICHAAM**, volkomen gelijk was aan de figuurlyke uitdrukkingen, door hem gebruikt, toen hij, op eenen anderen tijd zeidde: *Ik ben de deure der schaapen*, (*Joh. X: 7.*) als ook: *Het zaad is het woord Gods*, (*Luk. VIII: 11.*) en, tot zijne Apostelen: *Gij zijt het zout der aarde* (*Matth. V: 13.*) doch het beslissend onderscheid tusschen die en deze, is duidelijk: want in de laatst voorgeselde figuurlijke spreekwijzen noemde hij telkens de zaaken in hun afzonderlijk weezen, te kennen geevende, dat het geen van de eene en van de andere, slegts om eenige overeenkomst gezeid wierdt, figuurlijk verstaen moest worden; maar, in de eerst voorgedrage verzekering zeidde hij niet: **DIT BROOD IS MIJN LICHAAM: DEZE WIJN IS MIJN BLOED**: neen, hij sprak niet meer van *Brood* en *Wijn*; dewijl het woordje *DIT*, het welke hij gebruikte, volgens de beteekenis van den Grondtext, van *Brood* en *Wijn* niet kan; maar van zijn **LICHAAM** en **BLOED**, verstaen moet worden. Zoo dat hij de verandering van *Brood* en *Wijn*; in zijn **LICHAAM** en **BLOED**, zoo duidelijk verzekerde, als of hij met uitdrukkelijke woorden had gezeid: *Dit*, het welke U *Brood* schijnt, is nochtans **MIJN LICHAAM**: en *Dit*, het welke U *Wijn* schijnt, is waarlijk **MIJN BLOED**.

intusfchen die, door Gods genade, ons verftand, ten dienfte van Christus gevangen nemen (39), doen onze ligchaamelijke zinnen zwijgen; gelooven Jefus, op zijn duidelĳk, onfeilbaar en almachtig woord. Wij zeggen, bij voorkomende twijffelingen, wegens dit aanbiddelijk Geheim, als Petrus tot Jefus, toen Hij zijne Apostelen vroeg: Of zij ook niet wilden henen gaan? — *Heere . tot wien zouden wij gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens. En wij hebben geloofd, dat gij de Christus, de Zoone Gods zijt.* (40). — Dus is, zoo ik hoop en betrouw, nu ook, **FRANS VOORHOUT!** uw geloof in het woord van Jefus! — Dit en niet mijne onderwijzing, doet **U**, door zijne Genade, nu geloovig erkennen, dat gij, onder de nietige gedaante van brood, zult ontvangen het waarachtig levend Lichaam van Christus, vereenigd met zijne Godheid, en verheerlijkt, gelijk Hij in den Hemel is. Als een geloovige, vraagt gij niet, naar het HOE? — Maar zegt: Ik betrouw op het duidelĳk, almachtig en onfeilbaar woord van Jefus, die gezegt heeft: **DIT IS MIJN LICHAAM!** Welaan dan: uw geloof zij leevende, uwe hoope zij krachtig, en dankbaare wederliefde tot Jefus, doet thans uw harte gloeijen! — Vernieuw
ook

(39) 2 Kor. X: 5.

(40) Johan. VI: 69 en 70.

ook het waar berouw over uwe voorige zonden, en zeg, ter beoeffening van oprechte zelfverneederling, in navolging van den honderdsten Man (41), het gewoone: *Heere, ik ben niet waardig, dat gij ingaat onder mijn dak, maar spreek alleen een woord, en mijne ziel zal gezond worden!*

Na dat daarop de H. Mis geëindigd was, volgde deze

(41) *Matth. VIII: 8.*

L E E R R E D E.

Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud?

Actorum IX: 21.

En allen, die het hoorden, stonden versteld, en zeidden: Is hij 't niet, die te Jerusaleem de geenen, die dezen naam aanriepen, zoo vervolgde?

Handelingen IX: 21.

I N L E I D I N G.

Beklaaglijk zijn die menschen, welke, ter ophzichte der zaaken, door Godt, tot hunne eeuwige zaligheid, geopenbaard, zorgloos, of als geheel onverschillig zijn. Zij toch blijven versteeken van de allernoodigste wetenschap: dewyl zij, of in 't geheel niet hooren of leezen van het geen zij gelooven en doen moeten, om zalig te worden; — of, het geen van die din-

C

gen

gen hen wordt voorgehouden, zonder eenig onderzoek aanneemen, en belijden te gelooven; alleen, om dat hunne Ouders dit ook gedaen; — ofte, om dat hunne Meesters en Leeraars het hen geleerd: ofte, om dat de Belijders van die Leere en Godsdienst, in het land hunner wooning, het grootst vermogen hebben; — en zij, in de heerschende godsdienstige begrippen te volgen, hun tijdelijk voordeel zoeken. Verderffelijke zorgloos- en onverschilligheid voor eene zaak van het allergrootst belang! — Alles immers, wat den mensch omringt, ja zijn eigen wezen zelfs, overtuigt hem, zoo haast hij zijn verstand gebruikt, van Gods bestaan. Het licht der reden leert hem tevens zijne verplichting, van dezen zijnen Schepper, Onderhouder, Bestierder, en allergrootsten Weldoener, te dienen; met hem eerbied, dankbaarheid en wederliefde te bewijzen. — Maar hoe zal de mensch dit doen, op eene wijze, die aan God behaaglijk is? Zal 't hier toe voor hem genoeg zijn, de godsdienstige begrippen zijner Ouders en Leeraars zonder eenig onderzoek, aanteneemen? Zoude hij God kunnen dienen, met alleen zijne eigene denkwijze wegens dezen dienst, optevolgen? — Neen, is het antwoord van elk onbevooroordeeld mensch. Men moet, zegt hij,
 God

God dienen, niet naar menschelijk goeddunken; maar zoo als hij, door ons, gediend wil worden; en hierom is het behoorlijk onderzoeken naar het geen God, door ons geloofd en gedaan wil hebben, voor ieder mensch eene onvermijdelijke plicht.

Dit zij genoeg tot aanwijzing van den beklaglijken staat dier menschen, welke, ter bekoming der kennisse van den waaren Godsdienst, zorgloos, en als geheel onverschillig zijn. — Het getal der zulken is steeds groot geweest, en groeit, in onze dagen zoo verbaazend aan, dat het gelijk daar van, onder beschaafde menschen, mischien nimmer heeft plaats gehad.

Het zielverderf van veelen, is echter uit die zorgloos- en onverschilligheid, en de gevolgen derzelve, alleenig niet. — Ô neen! 'er zijn ook, door een ander uiterste, van den waaren Godsdienst vervreemd gebleeven. 'Er zijn nog, die zo ongelukkig zijn, en 'er zullen, gelijk ik vreeze, na ons, nog veelen zoo ongelukkig wezen! Zulken naamlijk, die, door een onbezonnen ijver, voor hunne begrippen van godsdienstige waarheden, zoo verre vervoerd worden, dat zij alles, wat met hunne aangenomene denkbeelden wegens dezelve, niet overeenkomt, als verderffelyke dwaalingen, terstondt

verfoeijen; de anders denkende; in bitteren haat vervolgen, de affchuwelijkste leeringen, en God-onteerende bedrijven, uit enkele partijzucht, ten lasten leggen. — Komt iemand van hunnen aanhang tot eene bedaarde overweeging der geschillen, omtrent de leerftelzels der godsdienstige waarheden: — onderzoekt hij oprechtelijk, of die andersgezinden, aan de hen toegeschreevene dwaalingen en godloosheden, waarlijk schuldig zijn: — bevindt hij, dat onder hen wel veele gebreeken zijn, aan welken zij, als menschen zich schuldig maaken; doch, dat het wezenlijke der leere hunner Kerk, zuiver van alle het aangeteigde kwaad is; die Kerk de misdaden haarer zondige Leden openlijk verfoeit, en, zoo veel in haar is, te keer gaat: — wordt hij eindelijk overtuigd, dat zijn voorig denkbeeld ongegrond; het hem zoo haatelijk afgemaalde leerftelzel, juist dat geene is, het welke aan een onbevooroordeeld gemoed, verzekerende gerustheid geven kan, en besluit hij, na God den Vader der lichten zijne genade te hebben afgesmeeft, zijne voorige denkbeelden te verzaaken, die leere te gelooven en met mond en daaden te belijden: — O dan is zulk een mensch, voor de oogen van veele verdwaalde ijveraars, terstond een onverdraagelijke dwaas.

dwaas. — De woeste meenigte onder hen roept dan al ligtelijk (a): *Maak hem van kant!*

— *Neem zoo een mensch van de aarde weg: want het betaamt niet dat hij levee (b)!* —

Een altijd spreekend bewijs van dit voorgestelde, is het gedrag van veele Jooden, ten opzichte van den H. Paulus, toen hij, die te vooren voor het Jodendom boven maate ijverde, openlijk belijdenis van zijn geloof in Jesus deedde.

Het is dus niet alleen zorgloos en onverfchilligheid, maar ook de onbezonne ijver wegens godsdienstige begrippen, welke, voor veelen verderffelijk is. Het is onder alle Gezindheden, en ik schroom geenzins er bijtevoegen, dat ook onder ons Roomsch-Katholijken, op die beide wijzen, veel gezondigd is, en nog dagelijks gezondigd wordt. — Die beiden zijn uiterftens, die beiden zijn klippen, van welken wij omzichtig ons moeten wachten. Veelen zijn door die in het eindeloos verderf ter neer gestort; doch zommigen, door Gods genade, nog bij tijds gered. Er zijn, door die genade, zorgloozen en onverfchilligen uit hunnen doodelijken slaap opgewekt,

en

(a) Hand. 21, vs. 36.

(b) — 22, vs. 22.

en verdwaalde ijveraars op den rechten weg gebragt.

Een voorbeeld der laatstgenoemden vinden wij weder in den H. Paulus. Men weet hoe hij, voor zijne bekeering, de leere van Jesus haatte. De ijver voor zijnen vaderlijken Godsdienst, zijne kunde in de stelsels der geleerde Phariseën, en zijn verlangen voor de behoudenis, en den bloei dier secte, dedden hem alle zijne vermogens inspannen, en, zoo hij zich verbeelde, voor God ijveren, om de leering van Christus, als die van eenen verleider, door allen te doen verfoeijen. — Geen wonder dan ook, dat de overgang van Paulus tot den Godsdienst, door Christus gepredikt, bij Jooden en Christenen, een voorwerp van verbaazing was. Met recht heeft ook hierom, de H. Lukas, van dezen, met de woorden van onzen text, geschreeven: *En allen, die het hoorden, stonden versteld, en zeidden: Is hij het niet, die te Jerusaleem de geenen, die dezen naam aanriepen, zoo vervolgde?*

Dit geval van den H. Paulus, zoo bekend aan alle Christenen, is naar mijn inzien, ook zeer toepasselijk op eene, voor veelen, mede verbaazende gebeurtenisfe, welke nu plaats heeft, door een zoortgelijk geval in U, mijn waarde vriend, **FRANS VOORHOUT!** — Gij, die naar
uwe

uwe eigene verkiezing, en niet, dan na uw dringend verzoek zelfs, heden, in deze Kerk, de openbaare belijdenis van den Roomsch-Katholijken Godsdienst gedaan, en door het plechtig ontvangen der H. Sacramenten, bezeegeld hebt, zijt thans, en voor Protestanten, en voor Roomsch-Katholijken, ook een voorwerp van verbaazing; een man, op welken de woorden van onzen text, zoo ik mij niet bedrieg, zeer toepasselijk zijn.

V O O R S T E L.

Dit nader aantewijzen, het daarin voorgekomene, op uwen toestand, overtebrengen, en het geen hier uit U, ons, en allen, tot welker kennis het komen zal, nuttig zijn kan, tot verbreiding van Gods eere, onzer en onzer Naasten zaligheid, voortedraagen, is nu mijn oogmerk, — Gij, mijn waarde vriend! Gij allen, die hier tegenwoordig zijt, hoort dus den korten inhoud van mijne volgende Rede; en merkt, zoo ik vertrouw, ligtelijk de verdeeling, welke in die zal plaats hebben. — God, bidde ik, gunne mij, U, en alle mijne Toehoorders, zijne genade,

tot het bedoelde, en reeds gemelde eindelijk — in hoope op verhooring, om Jefus wille, zal ik, die van U, en de hier zijnde, eene toegeevende oplettenheid verzoek, tot het voorgestelde oovergaan.

E E R S T E D E E L.

Het gedrag van Paulus, voor zijne bekeering, ten opzichte der Christenen, is door hem zelve duidelijk beschreeven. *Ik*, zeide hij, in zijne aanspraak tot de Jooden te Jerusaleem (c), *ben een Joodsch man, geboren te Tarse, in Cilicie; maar opgevoed in deze stad, aan de voeten van Gamaliël onderweezen, naar de vaderlijke wet. Die dezen weg, de leere en Godsdienst van Christus, ter dood toe vervolgd heb; bindende en in de gevangenisse brengende mannen en vrouwen.* — Op eene andere plaats zegt hij (d): *Ik had ook wel gemeind, dat ik veel tegenstand tegen den naam van Jefus van Nazareth moest doen. 'T welk ik ook te Jerusaleem gedaan heb, en heb veelen van de Heiligen in gevangenisse geslooten, hebbende van de Over-*
pries-

(c) Hand. 22, vs. 3 en 4.

(d) — 26, vs. 9, 10 en 11.

priesters de macht ontvangen, en als zij gedood wierden, gaf ik 'er mijne stemme toe. En door alle de Sijnagogen ging ik ze dikwijls pijnigen, en dwong ze te lasteren: en nog meer tegen ben woedende, vervolgte ik ze ook in de buitenlandsche steden, Nog weder (e): Want gij hebt wel gehoord, hoedanig mijn omgang eertijds in het Joodendom was: hoe ik de Kerke Gods boven maate vervolgte, en dezelve verwoestte. En hoe ik in het Joodendom toenam boven maate van mijnen ouderdom, in mijn geslagte; zijnde een uitmuntend ijveraar voor mijne vaderlijke overleveringen.

Uit deze beschrijving, welke de H. Paulus zelve gedaan heeft van zijn ijveren tegen de Christenen, voor zijne bekeering, zien wij de hevigheid van hetzelfde; doch merken ook gemakkelijk, dat het onbezonnen was: dewijl hij, de hem ingeboezemde godsdienstige begrippen, alleenlijk volgde, zonder een behoorlijk onderzoek te doen naar de waarheid van die dingen, welken hem als verfoeielijk in de Leere en Godsdienst der Christenen wierden voorgesteld: want hij zelve heeft beleeden (f), onweetende, in
de

(e) Galat. 1, vs. 13 en 14.

(f) 1 Timoth. 1, vs. 13.

de ongeloovigheid te hebben gelasterd, en vervolgd — In die onweeten- en ongeloovigheid verbeelde hij zich zijn plicht te volbrengen, met allen, die de Leere, en Godsdienst van Jesus hadden aangenomen, te vervolgen, om de secte, in welke hij opgevoed, en onderweezen was, te doen bloeijen. Hij had gemeind, zeidde hij, veel tegenstand, tegen den naam van Jesus van Nazareth, te moeten doen. — Naar de vooroordeelen, welken de Phariseën, berucht om hunnen nijd tegen Jesus, en zijne leere, hem wegens den Godsdienst der Christenen, hadden ingeprent, beschouwde hij de Belijders van denzelven, als menschen, die lasterlijke woorden tegen Moises, en tegen God spraaken (g). Hij zag hen aan als een volk, dat de wet Gods te niet deedt, en de leering van eenen mensch volgde, die, met recht, als een Godslasteraar ter dood gebragt was (h). Hij geloofde, uit dien hoofde, Gode een dienst te doen, voor de wet Gods te ijveren, en het welzijn van zijne Geloofsgenooten te bevorderen, met zulken om het leven te brengen (i), die in Jesus geloofden, en getuigenise van hem gaven.

Hij

(g) Handel. 6. vs. 11.

(h) Matth. 26, vs. 63—66.

(i) Joh. 16, vs. 20.

Hij echter dwaalde, hij zondigde tegen God, en menschen; en hij, die waande de waarheid te verdedigen, was door zijn onbezonnen ijveren, zoo veel in hem was, een verdrukker derzelve. — God evenwel heeft zich over hem ontfermd! — Ja toen zelfs, toen hij, *nog niet blaazende dan dreigingen, en moord tegen de Discipelen des Heeren (k)*, met verkreegene machtbrieven tot gevangenneeming derzelve; op zijnen dwaalweg, woedend voortholde, wierdt hij, door deszelfs almachtige hand, gestuit; — als een vervolger van Jesus ter neêr geworpen, om tot een nedrig Leerling optestaan. Tot dat einde, door Jesus zelve onderricht, wien hij, in zijnen onbezonnen ijver, vervolgde, riep hij, al beevende en verbaasd: *Heere wat wilt gij, dat ik doe?* — Naar de wijzing hem gedaan, in de gronden der leere van Jesus onderweezen, wierdt hij gedoopt, in de Gemeenschap der Christenen aangenomen, *en aanstonds predikte hij van Jesus in de Joodsche vergaderingen, dat hij de zoone Gods was.* — Die gebeurtenis welhaast alomme verbreid, veroorzaakte een verbaazend gerucht, het welke allen, dieze hoorden, versteld deedt staan. Die stap van Paulus,

ZOO

(k) Hand. 9, vs. 1—20.

zoo ontroerende voor vijanden en vrienden, deedt allen, die het hoorden, met reden, zeggen: *Is hij het niet, die te Jerusaleem de geenen, die dezen naam, den naam van Jesus, aanriepen, zoo vervolgde?* — De Joodsche Hoogepriester, van wien hij machtbrieven verzogt, en bekomen had, om de Christenen, *het zij mannen, of vrouwen, geboeid naar Jerusaleem te brengen*, beschouwden hem, waarschijnlijk, als eenen verrader. — De Oversten der Jooden, Schriftgeleerden, en Phariseën, spraaken ongetwijfeld tegens hem, als eenen Bedrieger, de ijsfelijkste vervloeking uit. — Het dom en woest Gemeen van hunnen aanhang, scholdt hem, mag men denken, voor eenen dwaazen, eene verzaker van den Godsdienst, die, om onder de Christenen eene grooten naam, en, zoo het lukken wilde, eenen aanzienlijken post te bekomen, tegen zijn beter weten, eene valsche leering, toen de ware noemde. *En, na verloop van veele dagen, beslooten de Jooden te saamen, dat zij hem om het leven zouden brengen (1).* — 'Er waren echter onder de Jooden zelfs, zoo als wij onderstellen mogen, zulken, die het geval van Paulus wel met ontroering, doch tevens met

min-

(1) Hand. 9. vs. 23.

minder drift beschouwden, de zaak bedaarder overweegden, en, als naar den raad van Gamaliël in een ander geval (m), zeidden: Laat hem worden: *Komt deze raad, of dit werk, van menschen, dan zal het te niet gaan: Maar komt het van God, dan kunt gij het niet te niet doen* — De bedaarde afwachting deedt ook

wel haast veelen, het laatst voorgestelde, overtuigend zien, en God hun harte, als dat van LIJDIA (n) geraakt hebbende, den, eerst voor hen, zoo verbaazenden stap van Paulus volgen.

Die stap, zoo verbaazende voor de Jooden, was, schoon uit andere aandoeningen, niet minder verbaazend voor de Christenen. — Paulus van een Vervolger, een Prediker van Christus! — „Hoe is 't mogelijk? — Zou, de het waar, en die bekeering wel oprecht, zijn? — Zal hij, in de versmaading, en, verdrukking, welken wij lijden, deel krijgde, ons niet weër verlaten? — Is het zelfs niet gevaarlijk voor ons, met hem in, vertrouwen omtegaan, die te vooren ons zoo, vervolgde? — Zulke of zoortgelijke vragen hebben, mijns bedunkens, toen plaats
ge.

(m) Hand. 5, vs. 34—39.

(n) — 16, vs. 14.

gehad onder de Christenen, die wel den overgang van Paulus tot het Christendom, gehoord hadden; maar het werk Gods in dezen nog niet erkenden: want *als hij*, na weinig tijds, *te Jerusaleem kwam*, poogde hij zich bij de Discipelen te voegen; doch zij allen vreesden hem, niet geloovende, dat hij een Discipel was (o).

Die stap was daarenboven verbaazende voor Paulus zelve. Het zondige van zijn onbezonnen ijveren tegen de Christenen, en de wonderwijze, op welke God hem, tot de kennis der waarheid van 't H. Evangelie, en de verkondiging van hetzelfde geroepen had, in acht neemende, stondt hij versteld, over het geen in hem plaats had. — Dit overweegende, schreef hij aan Timotheus (p): *Ik dank hem, die mij versterkt heeft, onzen Heere Jesus Christus; dat hij mij getrouw geacht heeft, stellende mij in deze bedieninge; Die te vooren een lateraar en vervolger, en een verdrukker was: maar ik heb Gods barmhartigheid verkreegen, om dat ik het onweetende gedaan heb, in de ongeloozigheid.*

Paulus had dan veel geijverd voor de godsdien-

(o) Hand. 9. vs. 26.

(p) 1 Timoth. 1. vs. 12 en 13.

dienstige denkbeelden, van zijne vroege jeugd af, in hem veroorzaakt. Hij had, de anders onderweezene, zoo veel in hem was, vervolgd om dat hij, naar zijn dwaalend geweeten, zich verbeelde, dit te moeten doen. Hij versmaadde, hij lasterde, hij verdrukte de Christenen; geloovende dat zij lasteraars van God; dus zeer godlooze, en het leven onwaardige menschen waren. — Door dit zijn onbezonnen ijveren maakte hij, in al dien tijd, zich zelven aan veele zonden schuldig; maar 'er was iets in zijn ijveren, om hetwelke God zich over hem ontfermde, hem, in zijn hollend dwaalen stuitte, en, genadig, op den regten weg bragt. — Hij zelve zegt, zoo als wij daar even hoorden, dat hij Gods barmhartigheid verkreegen heeft, om dat hij, onweetende, in de ongeloovigheid, het door hem onbezonnen ijveren tegen de Christenen, gedaan had. — Hij wil evenwel, met die woorden, niet zeggen, dat hij, om zijne onweeten en ongeloovigheid, in dat geval, zuiver van zonden was; neen, hij erkende Gods barmhartigheid over hem, met ook dit te vergeeven en hem, uit vrije Genade, tot de kennis der waare leere van Jesus te brengen; maar stelt die onweetendheid, schoon zij, als verwinnelijk in hem, zondig was, voor als iets, om het welke
 God,

God, naar zijne onbegrensde goedheid, het kwaade van zijn onbezonnen ijveren, ligter had vergeeven, dan gefchiedt zoude weezen, als hij, weetende, dat alle de lasteringen tegen den Godsdienst van Jefus, lompe leugenen waren, alleen uit eigen belang, alleen uit gehechtheid aan zijne eigenzinnige denkbeelden, wegens godsdienstige begrippen, en alleen uit opgevat- ten haat, de Christenen, om hunnen Gods- dienst, zoo vervolgt had.

Men ziet dus, uit dit alles, dat de Overgang van Paulus uit de Gemeenschap der Jooden tot die der Kerk van Jefus, voor alle zijne tijdge- nooten, en hem zelve, een verbaazende stap geweest is. *En, hierom, allen die het hoorden met recht, verstaeld stonden, en zeidden: Is hij het niet, die te Jerusaleem de geenen, die dezen naam aanriepen, zoo vervolgde?*

Het nu, in het dus verhaalde geval van Pau- lus, voorgekomene, is, naar mijn inzien, zeer toepasfelijk, op den zeldzaamen Overgang dier menschen, welke, onbezonne ijveraars, voor de eene, of andere soort van godsdienstige be- grippen geweest zijnde, tot de Gemeenschap dier Kerke overgaan, welke zij te vooren las- terden, en, naar alle hunne vermogens vervolg- den, om dat zij, onweetende, en in de on-
ge.

geloovigheid van het waare en goede, alleen in deze vinden, de misbruiken en bijgeloovigheden, welke zij zelve verfoeit, en de misdaden haarer zondige Leeden, zoo wel van de hooge als laagere Geestelijken, en van alle soorten der Leeken in dezelve, voor welke zij God onophoudelijk de genade tot hunne bekeering affineekt, hebben aangezien als de eigenlijke leere dier Kerk, en de door haar goedgekeurde daaden. De Overgang der zulken is wel zeldzaam; doch 'er zijn evenwel verscheidene voorbeelden van menschen, die, naar de waereld gesprooken, zeer aanzienlijk geacht worden, welke dezen gedaan hebben, en eene lijst van eenigen derzelven, is hier bijgevoegd (q). Die voorbeelden onbetwistbaar zijn

(q) De om zijne Dichtkundige werken zoo beroemde JOOST VAN VONDEL, van zijne jeugd af onderweezen in de leerstellingen der *Doopsgezinden*, ging, ouder geworden, tot het omhelzen van die der *Remonstranten* over; doch weinige jaaren later verliet hij ook die, en deed belijdenis van de leere der Roomsche Katholieke Kerk. Dat die verstandige, vernuftige, geleerde en oordeelkundige Schrijver, die Belijdenis, naar de volkomen overtuiging van zijn gemoed gedaan heeft, bewijzen genoegzaam zijn uitmuntend Dichtstuk, genaamd: *Altaars Geheimenissen*, en zijne in dichtmaat voorgestelde Brieven

D

der

zijnde, acht ik het noodeloos breeder aante-
wijken, dat de overgang van Paulus op dien
der

der *Heilige Maagden*, voor welke eene Opdracht aan de
Heilige Moedermaagt MARIA, door hem geplaatst is.

Omtrent dien tijd hebben ook, een Protestantsch Predikant *JACOBUS OUZELIUS*, en verscheidene andere menschen van aanzienlijke Familien, belijdenis van het Roomsche Katholijk Geloof, even als de gemelde *VAN VONDEL* gedaan, door de onderwijzing van den zeer Eerwaarden Heer, *LEONARDUS MARIUS*, in dien tijd Roomsche Katholijk Priester, en Pastoor, op het Begijnhof te Amsterdam.

JOHANNES ROOS, meer bekend onder den naam van *ADRIAAN VAN WOELWIJK*, zoon van den Heer *HENDRIK ROOS*, in der tijd Avocaat te Rotterdam, van zijne kindsheid af, in de leere der Remonstranten onderricht, hoorde dikwils de Leerredenen van den vermaarden Predikant *EPISCOPIUS*, doch bemerkte, dat dezelve wat flauw over de Godheid van Christus sprak, wierdt hij om die zaak ontroerd, en kwam tot een ernstig nadenken over de waarheden van den geopenbaarden Godsdienst. — „De eerste zaak, zegt, hij zelve, (in de „ door hem bekend gemaakte redenen van zijnen overgang tot de Roomsche Katholijke Kerk,) die mijne „ ziel ontfelde, en aansonds verplichtte, om de opmerkingen te doen, die mij ten laasten bragten tot den „ staat, daar ik tegenwoordig in ben, was de verdeeling „ onder de Christenheid, en de meenigte der Gemeentens van welke ijder een de ware Kerk van Christus „ meent te weezen.” — Voords beschrijft hij zijne pogingen, om zijn gemoed gerust te stellen, met zich enkel

der zulken, en wel bijzonder op dezen, door
U, FRANS VOORHOUT! heden in deze Kerk
 zoo

tot de meest algemeen erkende waarheden van den Christelijken Godsdienst te bepalen; doch het onvoldoende van dit voorgewen ondervindende; zag hij, na een rijk en langdurig onderzoek, zich verplicht, in de Gemeenschap der Roomsch Katholijken, die Kerk te erkennen, in welke het geruststellend middel, voor een Godsdienst- en deszelfs waarheid minnend gemoed, alleen te vinden is. Hij ging dan tot die Kerk over, en heeft, door het uitgeeven van verscheidene geleerde en nuttige schriften over de Geloofsverschillen, duidelijk bewezen, dat hij wegens de waarheid van den Roomsch Katholijken Godsdienst, grondig overtuigd was.

PETRUS BERTIUS, eenigen tijd te *Leiden* een geleerd *Profesjar*, en beroemd *Bibliothecaris*, omhelsde, te *Parys*, de leere der Roomsch Katholijken.

DAVID AUGUSTINUS BRUYS, Advocaat te *Montpellier* een werkje, tegen de *Uitlegging van het Katholijk Geloof*, door den beroemden *Bossuet* uitgegeeven, geschreeven hebbende, om die te wederleggen, ging zelve, een korten tijd daar na, tot de Roomsch Katholijke Kerk over; gaf de reden van zijnen Overgang in het licht, en zegt, in zijn bericht voor hetzelfde: „ Naauwlijks had ik „ voltooid het antwoord, dat ik, voor eenigen tijd, op „ de *Uitlegging van de Katholijke Leeringsen*, uitgegeeven „ heb, of ik gevoelde, dat het menigvuldig leezen van „ dat Boek, dat ik gedaan had, om daarop te antwoor- „ den in mijn gemoed had verwekt zekere gevoelens over „ den Godsdienst, die mij, tot dien tijd, onbekend waren „ geweest. — Ik vond niet meer in de Katholijke Kerk

zoo openlijk gedaan, toepasselijk is, en zal daar om, het voorgekomene in het geval van Paulus, op uwen toestand overbrengen in het

TWEE-

„ *de Wangeloovigheid en de Afgoderijen*, welke men mij,
 „ als eigen aan dezelve, al mijn leven had voorgehouden:
 „ alle die voorwerpen waren verdweenen, en vertoonden
 „ haar niet meer: op welke man'eren ik onze verschillen
 „ aanzag. — Ik mistrouwde niet te min aan deze eerste
 „ gevoelens: ik beelde mij in, dat dit wel bedriegelijke
 „ inbeeldingen konden zijn, die ik misfchien al te ligtelijk
 „ opgenomen had in het leezen van een boek, dat van
 „ een zeer gaauw Man gemaakt was. — Ik liep, ter zel-
 „ ver tijd, naar het Concilie van Trenten, naar de Be-
 „ lijdenissen des Geloofs van de Protestantfche Kerken,
 „ en naar de H. Schriftuur, om daar te herneemen mij-
 „ ne voorige inprentingen, dewelke ik fcheen zonder
 „ ongelijk niet te kunnen verlaaten, en ik begon het
 „ onderzoek, dat ik nu gedaan heb Ik heb dat
 „ onderzoek, door Gods genade, geëindigd. Ik heb ge-
 „ volgt de overwinning van mijn gemoed in alle mate-
 „ rien, die 'er zijn gehandelt, en indien iemand de
 „ moeite wil neemen van dit werk zonder drift te on-
 „ derzoeken, met dezelve vrijheid des gemoeds, met
 „ welke ik 'er aan gearbeid heb, twijffel ik niet, of
 „ elk zal overreed zijn van het geen ik bijbreng, om
 „ dat mij dunkt, dat ik niets zeg, het welke niet over-
 „ eenkomt met de reden, en de onbetwistbaare begin-
 „ zelen des Christendoms. — Men heeft zich niet in
 „ tebeelden, dat eenige andere beweegredenen mij heb-
 „ ben gebracht tot de gevoelens, die ik 'er voorstelle,
 „ en

T W E E D E D E E L.

In het nu voorgesteld geval van Paulus, zoo voor, als in, en na zijne bekeering, komen veele
zaa-

„ en vervolgens verplicht, om mij tot de *Roomsch Katho-
lijke Kerk* te begeeven.”

IZAÄK PAPIJN, een Fransch Gereformeerd Predikant, zeer vermaard, door zijne verschillen met den beruchten Predikant JURIEU, deedt den 15 Januarij 1690, belijdenis van den Roomsch-Katholijken Godsdienst. — Van zijne volkomene overtuiging, wegens de waarheid van den- zelve, heeft hij een uitmuntend bewijs gegeven door zijn werk: *Over de twee tegen elkanderen overgefelde wegen, te wecten: die van eigen onderzoek, en: die van het Gezag in het stuk van den Godsdienst.*

BARTHOLDUS NIHUSIUS, een geleerd Schrijver der zeventiende Eeuw, deedt afstand van zijne zeer aanzienlijke bedieningen en ging naar Keulen om den Roomsch Katholijken Godsdienst te omhelzen. — De Heer BAYLE is van gevoelen, dat men hem *eenen vermaarden Bekeerden, en een vermaarden Bekeerder mag noemen.* — In zijne Godgeleerde werken dringt hij bijzonderlijk aan op de noodzaakelijkheid, van eenen Richter der Geloofsverschillen te erkennen: want, terwijl de Schriftuur een wet is, die niet spreken kan, dan door den zin, die men haar geeft, en de Geloofsverschillen gegrond zijn, op de verscheidene uitleggingen, welke van dezelve gedaan worden, zoo is 't een noodzaakelijk gevolg, dat, of: *de verschillen der Christenen, ook wegens de allergewigtigste Geloofspunten, onbestist blijven, en dz. elk Christen altoos on-*

zaaken voor, welke zich op den toestand van
U, FRANS VOORHOUT! zonder moeite laten
 over-

zeker zij, wat hij, om zaiig te worden, weten en gelooven moet; — of: dat 'er een, door Gods Geest bestierd, sprekend Gezach in de Kerk op aarde is, aan het welke alle Geloovigen zich moeten onderwerpen.

Vreeze, dat deze Lijst, door uitgebreidheid verveelend, en dus nutteloos zoude worden, wederhoudt mij van dengelven te vergrooten met de naamen van veele Vorsten, Vorstinnen, en andere, om hunnen staat, en geleerdheid, vermaarde menschen. — Iemand, een nader bericht van die begeerende, kan dit vinden in de Voorrede van het eerste Deel *der Brieven, over verscheidene verschilpunten, behelzenden de voornaamste Beweegredenen, welke den Heere FREDERIK, Prins van Twaebruggen, enz. bewogen hebben overtegaan uit de Gemeenschap der Lutherischen tot die van de Roomsche Katholijke Kerk.*

Het is zoo: de Protestanten zouden, gemakkelijk zelfs, veele Folianten kunnen vullen, als zij enen lijst wilden uitgeeven van zeer aanzienelijke *Roomsche Katholyken*, welke *die Kerk* verlaaten, en tot hunne *Gemeenschap* zich begeeven hebben; doch de grootheid van het getal doet eigenlijk, tot het hier bedoelde, niets ter zaak; neen, die weinige opgenoemden zijn, mijns inziens, reets overvloedig, om onpartijdigen aantoonen, dat ook geleerde en waarheidslievende menschen, *uit de Gemeenschap der Protestanten, tot die der Roomsche Katholijke Kerk* zijn overgegaan: en door *hunnen Overgang* bewezen hebben, dat de Leere, en Godsdienst van *deze onze Kerk* geenziens zulk een *afschuwelijk Mengelmoes* van *groove dwalingen, afgodereijen* en *bijgeloovigheden* is, als
 over

verbrengen. — Niemand denke echter, dat ik eene volkomene gelijkheid tuschen den H Paulus en U wil stellen. Neen het oordeelen over de zonden, en deugden van elken mensch, komt den Alweetenden alleenig toe. Er is daarenboven wel, zoo als ik nu zal trachten aantewijzen, in het voorgestelde wegens den H. Paulus, en uwen toestand, veel gelijkheid; maar ik erkenne gewillig, en zal het zelve aantoonen, dat er ook zeer verscheidene zaaken in den zijnen, en den uwen gevonden worden. Verre zij dan van de overbrenging, welke nu voorhanden is, alle boosaartige uitlegging! — Wil een kwaadaartig vernuft, iets bespottelijks wegens die verzinnen; zij, die hun vermaak in zulk eene laagheid zoeken, zijn bij alle weldenkenden verachtelijke schepzels, welkers spotredenen niet waardig zijn gehoord te worden.

De zaaken nu, welke uit het voorgehoudene in het geval van den H. Paulus, mij gepast schijnen, om

over het algemeen, door de Protestanten van dezelvan geoordeeld wodt; en dat, daar en tegen, juist in die Kerk, ter geruststelling van een waarheidslevend gemoed, de allernoodzaakelijste vaste gronden zijn, welke de Protestanten zelfs, door hun bestendig twisten over de eerste gronden van het Christendom, overtuigend bewijzen, in hunne Gemeenschap nergens plaats te hebben.

om overgebracht te worde op het uwe, zijn voornaamlijk: 1. Zijn onbezonne ijveren voor de godsdienstige denkbeelden, door hem in zijne jeugd reeds aangenomen. — 2. De gevolgen van dit zijn zondig ijveren. — 3. Zijne overgang uit de Gemeenschap der Jooden tot die der Kerk van Jefus. — 4 De verbaasdheid, welke deze te weeg bragt bij Jooden en Christenen, en de uitwerking derzelve onder de beide partijen. — 5. De verbaasdheid over dien stap in hem zelve opgekomen. — en eindelijk 6. Het besluit, na de overweeging van Gods barmhartigheid in zijn geval, door hem genomen. Veel toch is er, in vroegere, latere, en in de nu jongst verloopene dagen, door, en ten opzichten van U, geschiedt, hetwelke, met die opgenoemde zaaken, schoon niet in alle deelen, in verscheidene punten echter, als eene volkomene gelijkheid heeft.

Gij, van uwe vroege Jeugd af onderweezen door eenen, dien, gij, als een anderen GAMLIEL beschouwde, naar het leerstelsel, ook door uwe Ouders geliefkoosd, wierdt wel haast een ijveraar voor hetzelfde. Hierin neemt gij mede toe, *boven maate van uwen ouderdom in uw geslachte*, en achte ook u zelve verplicht, om dat leerstelsel, het welke U was ingeboezemd, tegen anders denkende te verdedigen, en nieu-

we Belijders van hetzelfde aantewinnen. Die ijver voor hetzelfde spoorde U wel bijzonder aan, toen gij tot een Litmaat in de Gemeenschap der Gereformeeden waart aangenomen. — Van dat tijstip af, waren de Leeden der Roomsch Katholijke Kerk de bijzondere voorwerpen, tegen welken gij meinde veel te moeten doen. De onbeschaamste en lompste lasteringen, door veele, anderzins geleerde Mannen onder de Gereformeeden, de Roomsch Katholijke Kerk, op den stoutsten toon, aangeteigd, wierden door U beschouwd, als onbetwistbaare waarheden. De, in de openbaare en bijzondere onderwijzingen, grove dwaalingen, vloekschuldige afgodereijen, de verfoeielijste bijgeloovigheden, en wraakroepende misbruiken, als de eigenlijke leere, en de gewettigde oeffeningen der Roomsch Katholijke Kerk U voorgesteld, achte gij onwederleggelijk, door haare beschuldigers, bewezen. Dit deedt u mede ijveren voor de godsdienstige begrippen, in uwe jeugd, door U aangemen; maar uw ijver was ook ruim zoo onbezonne, als die van Paulus voor zijne bekeering. Gij onderzocht wel veel, naar uwe denkwijze; doch geenzints onpartijdig genoeg, om de waarheid te vinden — Uwe afgekeerdheid van de Roomsch Katholijken, werkte zoo hevig, dat gij toen nimmer de vereischte moeite doen wilde,

de, om het eigenlijke der Leere, en het wezenlijke van den Godsdienst dier Kerk, grondig te leeren kennen, en naar de overtuigende verdedigers haarer blanke onschuld te luisteren. — Door dit zondig verzuim was uw ijveren, in onbezonnenheid, volmaakt gelijk aan het zondig ijveren van Paulus (a) Dus onwetende, en ongeloovig van het waare en goede in de Roomsche Katholieke Kerk plaats hebbende, waaren de gevolgen van hetzelfde ook al veel gelijk aan die van het zijne. Al veel, zeg ik, om ook aantewijzen het onderscheid tuschen uw en zijn ijveren, en de gevolgen van hetzelfde. — Uw en zijn ijveren verschillen tog eenigzins in de voorwerpen ter vervolging. — Paulus, door nijldige Phariseën opgehitst, ijverde opzettelijk ook tegen Jesus zelve; maar dit had in U geen plaats. Neen, niemand uwer Leeraaren had tot zulk eene gruweldaad U immer aangespoort. God behoeft mij van, ook maar voor een oogenblik, te ondersteunen, dat een Protestantsch Christen iets tegen Jesus zelve, in eenen eigenlijken zin, zoude willen onderneemen. Zulk een denkbeeld verfoei ik met geheel mijn hart, en erken oprechtelijk, dat zij, naar hun licht, eerbied en liefde voor Jesus hebben. — Maar gij, door partijdige Onderwijzers opgewekt tot het haaten der Roomsche Katho-

tholijke Kerk, stelde U dezelve voor, als die, tegen welke gij veel tegenstand moets doen. Gij ijverde dus niet als Paulus ook onmiddelijk tegen Jesus; maar alleen, op eene zekere wijze, middelijk, met tegenstand tegen die Kerk te doen, welke gij onwetende, de ongeloo- vigheid, niet erkende, dat de waare en zuivere Bruid van Jesus is — De gevolgen van uw beider ijveren zijn dus wel veel gelijk; doch ook nog hier in onderscheiden, dat daar Paulus, voor zijne bekeeringe, niet *blaazende dan driegingen en moord tegen de Discipelen des Heeren*. na verzocht en bekomene machtbrief- ven, de Christenen gevangen nam, hen pijnig- de, hen deedt lasteren, en tot het dooden der- zelveu zijne stemme gaf, gij evewel nooit den wil gehad, noch de macht gezocht heot van de Roomsche Katholijken, om hunnen Godsdienst gevangen te neemen, door beulen te peinigen of te dooden. Neen, uwe vervolging tegen hen was zoo wreed, noch bloeddorstig niet; maar de gevolgen van uw onbezonnen ijveren tegen dezen, hebben hier in eenige gelijkheid met die, uit het zondig ijveren van Paulus voortgevloeid, dat gij hen toch veele droefheid, versmaading, en schaadens, naar uw vermogen, hebt toegebracht. — Gij werkte in uw onbe- zonnen ijveren mede, om hen te doen aanzien

als

als Afgodendienaars, als menschen die Jesus den eenigen zaligmaker verloochenen (r), schoon zij met

(r) *Als menschen, die Jesus den eenigen Zaligmaker verloochenen, enz.* De dertigste vraag in den Heidelbergchen Katechismus, is, deze: Gelooven dan die ook aen den eenigen Zaligmaker Jesum / die haer saligheid ende welbaeren op den Heiligen / op hun seiven / ofte ergens elders zoeken! — Het antwoord op die vraag, in denzelven luidt dus: *Aeen zy: Maar zy verloochenen met der dact den eenigen Heiland ende Zaligmaker Jesum / of zy schoon spns met den monde roemen: want dan twee een / ofte Jesus en moet geen volkomen Zaligmaker zyn; ofte die dese Zaligmaker met waren geloobe aenneemen / moeten alles in hem hebben dat tot haer saligheyt dan noodde is.*

Men moet toestaan, dat in die vraag en het antwoord op dezelve, niet uitdrukkelijk de leere der Roomsche Katholijke Kerk van het voorgestelde gruwelstuk beschuldigt wordt; maar zoude op de vraag: *Wie worden in deze vraag en dit antwoord van gemelden Katechismus, eigenlijk bedoeld?* — Niet het algemeen, en nog zagter antwoord zijn: *De Roomschegezinden?* — Hoe onredelijk evenwel deze bedoeling is, blijkt overtuigend uit de wezenlijke leere onzer Kerk, welke ons leert, onze zaligheid te zoeken in niemand anders dan alleen in Jesus: dewijl zij, (in de zesde zitting der Trentische Vergadering, aan het achtste Hoofdstuk,) zegt: *Wij worden gezeld genadelijk en onverdiend gerechtvaardigd te zijn, om dat 'er niets van al wat de rechtvaardigmaaking voorgaat, 't zij het geloof, 't zij de werken, mach*

tig

met den monde hem belijden; die bij de Heiligen, en zich zelven hunne zaligheid zoeken; de

tig is de rechtvaardigmaakende genade te verdienen. En (aan het 16de Hoofdstuk derzelve zitting,) mede: *Dat het eeuwig leven aan Gods kinderen moet voorgesteld worden, als eene genade, die hun om CHRISTUS JESUS wille barmhartiglijk beloofd is, en te gelijk als eene vergelding, waarmede hunne goede werken en verdiensten, uit KRACHT VAN DEZE BELOFTE, getrouwlijk zullen beloand worden.* — Paulus, zegt de Kerk, (noch in hetzelfde Hoofdstuk,) getuigt 2. Kor. 4, vs. 17. *dat eene zeer korte en ligte verdrukking in deze waereld onderstaan, een eeuwig gewicht van glorie en heerlijkheid in ons zal voortbrengen; doch, met dit alles voegt zij 'er bij: Verre zij het niet te min van een Christen zijn toeverlaat, of roem op zich zelven te stellen, en niet op onzen Heere, wiens goedheid tot alle menschen zoo groot is, dat hij begeert, dat de gaaven, waar mede hij ze begiftigt, hen zullen strekken tot verdiensten.* — Dagelijks doet de Kerk ons, in een van de gebeden der Mis, tot God zeggen: *Wij smeeken, dat het u gelieve, ons onder het getal (uwer Heiligen) te ontvangen, niet als een waardeerder onzer verdiensten; maar als een mildaadige kwijtschelder onzer schulden, door Christus onzen Heere.* — Wegens het eeren der Heiligen, zegt zij (in de vijftiengintste zitting,) *dat het goed en voordeelig is hen ootmoedelijk aaneroepen, en zijne toevlucht tot hunne hulp en voorspraak te neemen, om van GOD WELDAADEN TE VERKRIJGEN DOOR ONZEN HEERE JESUS CHRISTUS, die (Nota) ALLÉÉN ONZE ZALIGMAKER en VERLOSSER IS.*

In het onmogelijke van de zuiverheid der Leere onzer Kerk in die punten te ontkennen, zullen veelen mischien

zich

de Goddeijke Openbaaring verächtten, en door menschelijke overleveringen Gods H. Woord te niet doen. — Het door U gehouden gedrag in eenen onkundigen Jongeling, uit de Gemeenschap der Roomsch-Katholieke Kerk, tot die der Gereformeerden te doen overgaan, bewijst genoeg, dat gij geene moeite spaarde, om die Kerk, zoo veel in U was, schaade toe te brengen.

(3) Na zulk een gedrag tegen de Roomsch Katholijken, de Gemeenschap der Gereformeerden

zich beroepen op de misbruiken, welke (ik erken het met schaamte en droefheid) een groot aantal Roomsch Katholijken van die Leerpunten maakt; maar zijn dit goedgekeurde gebruiken onzer Kerk? — Neen, zij zelve verfoeit die. Zij heeft, in de gemelde vergadering, en zoo dikwijls de gelegenheid daar is, de Bisschoppen, Pastoors, en allen, aan welke de zielzorg en verkondiging van Gods H. Woord is aanbevolen, gestreng verplicht, naar hun vermogen, ook omtrent gemelde zaken alle misbruiken te weeren, en alle bijgeloovigheden ijverig tegen te gaan. Zijn 'er die niet willen hooren? doct domheid, of eigenninnige dweepzucht; of eenig ander verfoeielijk beweegrad, de wensch en pooging der Kerk, bij veelen zonder vrucht zijn, zij beweent dit; doch elk onpartijdig mensch zal erkennen, dat het onredelijk is haar aanteduiden als eene, die het verloochenen van onzen eenigen Zaligmaker, Jesus Christus, ook door haare voorgeschreevene oeffening begunstigt.

den, voor welkers leerstellingen gij, veele Jaaren, zoo onbezonnen geijvert hebt, te verlaaten, en tot de Gemeenschap der Roomsch Katholijke Kerk, door U voorheen bijna woedend gehaat, overtegaan, is iets, dat deze uw overgang, met dien van Paulus, al zeer gelijk doet weezen. Hij wierdt van een onbezonnen haater der Christenen, een Vriend, een Broeder, een Litmaat hunner Gemeenschap; en gij, die ook meinde tegen de Roomsch-Katholijken veel te moeten doen, en dikwils gedaan hebt, zijt nu een van die geworden, welken gij te vooren zoo vervolgte! — 'Er is dus tusfchen uwen tegenwoordigen Overgang, en den voorgestelden van Paulus weder veel overeenkomst; doch er is ook eene bijzonderheid in dien van Paulus, welken geen plaats in den uwen heeft. — Paulus woede tot aan het laatste tijdstip zijner overgang, maar het driftige van uw voorig ijveren voor de leerstellingen der Gereformeerden, was, al voor een geruimen tijd, veel verminderd. — De dikwils veel gerucht maakende verschillen onder de Leeden van die Gemeenschap, over zeer gewichtige deelen van den Christelijken Godsdienst, hadden, niet als weleer, in uwe vroege jeugd, voor een weinig tijds (s); maar zelfs langduurige, en zeer

ont-

(s) Zie Bericht, bladz. 6.

ontrustende twijffelingen, over de waarheid der leersterzels van de Gereformeerden; in uw gemoed voorgebragt. Geene genoegzaame middelen ter vernietiging van deze vindende, zegt gij die, in de leerstellingen en oeffeningen der anders genaamde Protestanten. Onder dezen kwamen mede dikwils hooggaande oneenigheden, wegens de grondregels van het Christendom uwe aandacht voor, en dus wierdt gij, als de golven der zee geflingerd, door alle winden van leerling (†). Gij wilde altijd leeren, maar kwam nog tot de kennis der waarheid niet (u), en vondt ook bij hen geen vasten grond ter ankerplaats voor uw, door twijffelingen, dobberend gemoed. Gij geraakte zelft op het punt van wanhopend in den afgrond der vertwijffeling, ja volkomene ongeloovigheid, wegens de Goddelijke Openbaarring, ter neer te vallen. — In dit akelig tijstip als een hoepelooze, die in gevaar van te verdrinken, naar een strootje grijpt, greep gij het, in onze dagen, door veelen zoo hoog opgeblaazene voorwendzel van verdraagzaamheid, wegens alle godsdienstige begrippen, ter redding. aan — Het ijdele van hetzelfde wierd evenwel ook spoedig door U bevonden, en

(†) Ephese 4, vs. 14.

(u) 2 Timoth. 3, vs. 7.

en gij kwam op een nieuw in knellendé angsten. — Gij verzuchte tot God, en verkreeg ook zijne barmhartigheid, om dat gij het zondige; door uw onbezonnen ijveren bedreeven, onweettende, in de ongeloovigheid gedaan had, — Gij dus mede door de genadestem van Jesus op uwen dwaalweg gestuit, volgde de wijzing U gegeven, wierdt onderweezen, overtuigd van het geen gij doen moest, en deedt vervolgens eenen overgang, in veele opzichten, gelijk aan dien van Paulus.

(4) Jooden en Christenen stonden verbaasd; zoo haast de Overgang van Paulus hen bekend wierdt, en de uitwerking dier verbaasdheid was; onder de beide partijen zelfs, onderscheiden naar de gemoedsgesteldheid der geenen, die het hoorden. Er waren onder de Jooden, die Paulus, om zijnen Overgang tot de Christenen vloekten, en men vondt onder hen ook zulken, die met bedaardheid het geval overwogen, en door Gods genade tot de kennis der waarheid gekomen zijn. De Christenen verblijdden zich in het algemeen, om den stap van Paulus tot hen; doch sommigen derzelven waren vreesächtig, en geloofden in het eerst bezwaarlijk, dat hij een waar Christen was. Eene soortgelijke verbaasdheid, en even verschillende uitwerkingen derzelve, worden, om uwen overgang uit de Gemeenschap der Gereformeerden tot die van de Roomsche Katholieke Kerk; on-

der de Protestanten en Roomsche Katholijken nu ook hier gevonden. — Onbezonne ijverraars onder de eerstgenoemden, veroordeelen uw gedrag als in alle deelen verfoeilijk; maar verstandige en bescheiden menschen onder hen, zullen uwe redenen beproeven, en God, bidden wij, opene hunne harten voor het goede! — Onder de Leeden onzer Kerk zijn er, die, om uwen Overgang tot deze, hartelijk God danken: er zijn zwaarmoedige onder dezen, die mede zeggen: **VOORHOUT**, die te vooren zoo afkeerig van onze Kerk was, nu een Lit derzelve! — Is het mogelijk? — Zal die bekeering wel oprecht, en van duur zijn? — Val sche Broeders (v), en zulken, die hun grootst genoegen stellen in altoos het kwaadste van hunne medemenschen te denken en te zeggen, trachten, om dat uwe Overgang, in alles naar hunnen zin niet is; de bedenkelijkheden der uit een goed hart vreesächtigen, boosaartig te verzwaaeren.

(5) Bij U zelve heeft ook, wegens uwen Overgang, als Paulus over den zijnen had, veel verbaazing plaats. Gij overtuigd van uw zondig ijveren voor en tegen leerstellingen, welke niet genoeg door U gekend wierden, ziet nu,

(v) 2 Kor. 11, vs. 26.

met verwondering, hoe gij, die zoo lang U verbeelt hebt, in zaaken, het wezenlijke van het Christendom betreffende, volstrekt niets anders als het zuivere Woord Gods, tot den eenigen regel van uw geloof te volgen, ter aanwijzing van die zaaken, tot aan uwen Overgang, nog altijd noodig gehad hebt de vindingen van menschelijke wijsheid; het behulp van Oordeel- en Uitlegkunde; die schoon het goed gebruik derzelve, ook in deze zaaken, niet alleen nuttig, maar ook noodig is, geenzints overeenkomt met de voorheen door U gedaane Belydenis, van deze leering der Gereformeerden: dat de *Heilige Schriftuur de eenige Regel der Geloofs is*: dewijl gij overtuigd zijt, dat geen mensch, hoe geleerd hij ook zij, niets anders, dan alleen het geschrevene Woord Gods, ter beslissing der geschillen, over godsdienstige begrippen, aanneemende uit hetzelfde kan bewijzen, dat alles, wat God tot zijne zaligheid noodig geopenbaard heeft; en de eigenlijk bedoelde zin van hetzelfde, door dit geschreeve woord, alléén hem kenbaar is. — Gij, dus ziende, de dwaaling, voor welke gij veele Jaaren lang, op eene zondige wijze, geijvert hebt, staat nu, om uwen overgang tot de Roomsche Katholieke Kerk, zelve verfeld. — Gij, die te voo- ten ook een lasteraar en vervolger derzelve

waart, ziet nu, in deze, het door God geschikte, en steeds bestierde middel ter geruststelling van uw, zoo lang, vertwijfeld gemoed. — Ontroerd, door het gedenken aan uwen vorigen staat, en de overweeging van Gods zichtbaar gunstbewijs over uwen tegenwoordigen toestand, wordt gij opgebeurd door het nedrig betrouwen van mede, met de woorden van Paulus, te mogen zeggen: *Ik heb Gods barmhartigheid verkreegen om dat ik het vorig onbezonnen ijveren onwetende gedaan heb in de ongeloovigheid!*

(6) Het besluit door Paulus, na de overdenking van Gods barmhartigheid tot zijnen Overgang hem vergund, moet dan eindelijk in U, ook aan het zijne gelijk zijn. — Ja, gij moet, naar de leere der Roomsche Katholieke Kerk, oprechtelijk erkennen, dat het geloof niet uit U zelve, maar eene Gave Gods is (w), en hierom, in hoop op zijne verdere hulp, vaststellen, hem dagelijks voor zijne barmhartigheid U, tot uwen Overgang verleend, te danken. Zijne Genade vooraan zoo getrouw in achtneemen, dat gij, door uwe volgende gedachten, woorden en werken als geduurig zegt: *Ik dank hem, die mij versterkt heeft, onzen Heeren Jesus Christus,*

(w) Ephese 2, vs. 8.

tus, dae hij mij getrouw geacht heeft, stellende mij in die Kerk, welke ik te vooren gelastert, vervolgd en verdrukt heb! —

Er is dan nog maar over, om datgeene, hetwelke uit het nu overgebragte, tot verbreiding van Gods eere, onzer, en onzer Naasten zaligheidt nuttig zijn kan, voortedraagen, en hier toe ga ik over tot het

DERDE DEEL.

Nauwlijks wordt het voorgevallene in de bekeering van den H. Paulus, en het uit dat geval toepasselijke op het verbaazende, het welke nu plaats heeft, ten opzigte van U, **FRANS VOORHOUT!** door een geloovig Christen, onpartijdig, overwogen, of hij zegt, ook wegens dezen Uwen Overgang: *Dit is door den Heer geschied (x)*! dat is: Die gebeurtenis is bestierd, door Gods genadige Voorzienigheid!

Het is zoo: Gereformeerden, en andere Protestanten, welke uwen Overgang beschouwen, als eene afwijking van den weg der waarheid, en een beklaglijk overloopen tot dwaaling, afgoderije en bijgeloovigheid, kunnen denzelven, naar

(x) Psalm 117, vs. 23.

naar zulke denkbeelden, niet anders aanzien als eene uitwerking van Gods vreezelijk oordeel over U. Maar zijn deze hunne verbeeldingen de regels, naar welke een onpartijdig Christen, over uw geruchtmaakend geval, moet oordeelen? — Alle verstandige en bescheidene menschen, die ook onder de Protestanten zijn, zullen dit mede onkennen en toestaan, dat uw geval onpartijdig moet beoordeeld worden, en men dus verplicht is in achtteneemen, of gij uwen Overgang, uit de Gemeenschap der Gereformeerden tot die van de Roomsche Katholieke Kerk gedaan hebt: Of, 1. Om dat gij, uit hoofden van een zedeloos, en ergerlijk gedrag, ten minsten, eene gestrenge berisping onder hen te vreezen had; Of: 2. Om dat gij, in de Gemeenschap met die van de Roomsche Katholieke Kerk, eenig tijdelijk voordeel, of eenen aanzienlijken post, U, met reden kunt belooven. — Nu, ten aanzien van uw zedelijk gedrag, moogt gij onbeschootend U beroepen op de beoordeeling der zulken zelfs, die uwen verbaazenden Overgang hartelijk verfoeijen. — Wegens het tweede, of de beooging van tijdelijk belang, zijn er wel, die voorgeeven, dat Gij dezen stap doet, om bij de stemming der Burgers voor hunne burgerlijke belangen, de

stem

stemmen de Roomsche Katholijken, voor U te verkrijgen; maar anderen, die beter denken, begrijpen ligtelijk, dat Gij niet dwaas genoeg zijt van U intebeelden, dat het klein getal dier Burgers overtreffen zoude veele Protestanten, en zommigen Roomsche Katholijken zelf, die, om hunne bijzondere denkwijze, voor U, volstrekt niet zullen willen stemmen. Zij nu, die het dwaaze van zulk een voorgeeven erkennen, staan over uwen stap versted. Zelve te verstandig van u eenen verstandeloozen te noemen, geeft uw geval hen stof tot bedenkingen, die voor hen zelfs van veel gewicht zijn. — Men vindt ook eenigen, die zich verbeelden de reden van uwen Overgang gevonden te hebben in het denkbeeld, dat Gij, even als weleer de zinnelooze EROSTRATUS, die den Tempel van Diana te Ephese, in brand stak, dezen stap gedaan hebt, enkel uit het laage inzicht, om uwen naam berucht te maaken; maar uw bestendig zoeken naar den waaren Godsdienst, overtuigt alle onpartijdige Protestanten zelfs, dat zij, die U, om uwen Overgang tot dezen Godsdienst, welken gij nu den eenigen waaren acht, zulk eenen dwaazen noemen, zelve als dwaazen spreken. — De verantwoording, welke gij van dezen uwen Overgang, na eenigen tijd, in het licht

zult geeven, zal ook genoeg doen zien, dat geen tijdelijk belang, noch zucht naar ijdele beruchteit; maar liefde tot de kennis der waarheid, ter zaligheid noodig, de eenige aanspooring tot dien Overgang voor U geweest is.

Uit dit oogpunt uw tegenwoordig geval beschouwd, dient de overweeging van hetzelfde om ons optewekken van, even als de eerste Christenen, aan wien de bekeering van den H Paulus, tot hunne blijdschap, bekend werd, God ook in U te verheerlijken (y), zijne eere te verbreiden, om de barmhartigheid, U, door hem, verleend; met U het onbezonnen ijveren, onweertende, en in de ongeloovigheid, veele jaaren opgevolgd, genadelijk te vergeeven, en U te doen overgaan tot de Gemeenschap dier Geloovigen, welken Gij, naar uw dwaalend geweeten, zoo vervolgde. — U, welken wij als eenen, door Gods genade oprechtelijk bekeerden aanmerken, zal zodanige overweging van uw geval tot die verbreiding van Gods eere, in 't bijzonder nuttig, en eene geduurig aanspoorende prikkel zijn.

In alle het, bij deze gelegenheid, voorgedraagene is daarenboven nog veel, dat ter bevordering onzer, en onzer Naasten zaligheid, met vrucht

(y) Galat. 1, vs. 24.

vrucht kan dienen. — Het verderffelijke der zorgloos- en onverschilligheid, wegens de juiste kennis der godsdienstige waarheden, door God geopenbaard, vooraf aangemerkt, zagen wij vervolgens, dat een ander uiterste, het onbezonne ijveren naamlijk voor de aangenomene godsdienstige begrippen, niet minder nadeelig en zondig is. — De schadelijke gevolgen van zulk een ijveren, uit het gedrag van Paulus voor zijne bekeering, aangewezen, bevonden wij, dat in U, voor uwen bewusten Overgang, ook met eenige gelijkheid hebben plaats gehad. — Gelukkig evenwel is 't voor U geweest, dat gij het mede onweetende in de ongeloovigheid gedaan hebt: dewijl gij, zoo als men christelijk mag vertrouwen, Gods barmhartigheid ook hierom hebt verkreegen.

Wij nu dan aangespoord tot een onpartijdig, en allezints behoorlijk onderzoek naar den waaren Godsdienst, moeten hartelijk verfoeijen, die zondige traag- en onverschilligheid, welke ons zouden beletten de noodige kennis te bekomen van het geen door God, noodzaakelijk voor ons ter zaligheid geopenbaard is, met ons onbedachte houden of doen voegen bij die Gezindheid onder de Christenen, in welke men is opgevoed; of de heerfchende in het land onzer wooning; of voor onze tijdelijke belangens, of voor ons gemak, of zinnelijke ge-

neegenheden, het voordeeligst, het meest geschikt, of gunstig vindt. — Elk onzer gedente hierom dikwils aan deze woorden van den H. Johannes (z): *Welbeminden, geloofst alle geesten niet; maar beproeft de geesten of zij uit God zijn: want daar zijn veele valsche Propheeten in de waereld opgestaan.* — Als ook, ten opzichte der zulken, die nieuwe, door hen, of anderen, uitgedachte leeringen, aanbrengeu, of duurzaam willen maaken, dit gezegde van den H. Paulus (a): *Al waare het ook, dat wij of een Engel uit den Hemel, U een ander Evangelie, verkundigden, dan het geen wij U verkundigt hebben, die zij vervloekt.* — De leering van Jesus, en zijne waare Kerk, tegen welke hij verzekert heeft (b), dat ook de poorten der Helle niet zullen vermogen, blijft toch onveranderlijk. Hij immers heeft verzekert, door den Geest der Waarheid haar alle waarheid te zullen leeren (c); en bij haar te zijn alle de dagen, tot aan de voleinding der waereld (d). — In het betaamelijk onderzoek naar den waaren Godsdienst, moet

(z) I Johan. 4, vs. 1.

(a) Galat. 1, vs. 8.

(b) Matth. 16, vs. 18.

(c) Johan. 16, vs. 13.

(d) Matth. 28, vs. 20.

moet dus ook door ons gedaan worden, het geen de Propheet Jeremias, eertijds aan de Jooden, voorschreef, met deze woorden (c): *Dit zeidt de Heere: Staat op de wegen; ziet daar toe, en vraagt naar de oude paden; en welke de regte weg zij, Wandelt daar dan op, en gij zult verkwikking voor uwe zielen vinden.*

Dringend zeker is toch voor ieder mensch de verplichting tot een behoorlijk onderzoek naar de kennis van den waaren Godsdienst — *zonder het gelooven*, zegt de H. Paulus (f), *is 't onmogelijk God te behaagen.* — Maar waarin bestaat dit gelooven? — Is het genoeg om God te behaagen, dat men die zaaken gelooft, welke met onze begrippen overeenkomen? — Is ook de Goddelijke Openbaaring aan onze reden, of onze bevatting van zaaken, in zoo verre onderworpen, dat wij niets verplicht zijn van dezelve te gelooven als het geen ons geloofbaar voorkomt? — Is ook alles voor God onmogelijk, dat wij als volstrekt onmogelijk beschouwen? — O hoe veele natuurlijke zaaken ziet men nu, dat mogelijk zijn, en met der daad bestaan, die, schoon zij geene verandering ondergaan hebben,

te

(c) Jeremias 6, vs. 16.

(f) Hebr. 11, vs. 6.

te vooren, door verftandige en geleerde Onderzoekers dezelve, als ten eenemaal onmogelijk, en tegen de Reden ftrijdig, geoordeelt wierden? — Het is dan zeker, dat wij, om door het geloove God te behaagen, dat alles moeten gelooven, wat God door ons geloofd wil hebben; hier toe voor ons geopenbaard heeft, en door de Kerk, welke hij door zijnen Geest onderwijst, om te gelooven voorftelt, en hierom is, een behoorlijk onderzoek naar die waarheden en Kerk, voor allen ten hoogften noodig.

Wij door Gods genade met die gaave van het waare geloof begunftigd, zijn ook verplicht voor hetzelfde te ijveren naar de wetenfchap: want onze ijver mag ook nimmer onbezonne zijn. Neen, uit liefde tot de waarheid, alle dwaaling verfoeiende, mogen wij noit de menfchen haaten, lasteren en vervolgen, die wij in dwaaling achten: want *die zeidt*, zegt de H. Johannes (g) *dat hij in het licht is, en zijnen broeder haat, die is als nog in de duisternisse* — Zijn er onder de Leeden onzer Kerk geweest, in duistere en als barbaarfche tijden, die onredelijk hunne medemenschen, om dwaalingen ge-
haat, gelasterd, vervolgd, wreed gepijnigd en
ge-

(g) 1 Johan. 2, vs. 9.

gedood hebben? — Zij zondigden, en God geeve, dat zij het onweetende, in de ongeloovigheid gedaan hebbende, ook zijne barmhartigheid, om Jesus wille, deelachtig zijn geworden! — Onder de Protestanten zijn mede, uit het onbezonnen ijveren voor hunne begrippen, gelijkzortige gruwelen gepleegd. — Weldenkende Roomsche Katholijken en Protestanten schuiven, om deze reden, van wederzijden, een menschlievend Gardijn voor die ontëeringen van het menschdom. — Alle dezen verfoeijen thans hartelijk het vervolgen, om godsdienstige begrippen, en bidden God, dat vervolgzuchtigen tot betere gedachten komen. O dat aller wenschen en gebeden tot dat einde vervuld worden! — Het zoo jammerlijk van een gefcheurde Christendom alle patijfchap en vooroordeelen aflegge; nedrig naar de stemme van Jesus hoore, en wij nog dien zaligen tijd beleeven, dat het onder alle volkeren naar zijn Woord (*h*), eene kudde, en eene Harder worde! — Wij, mijne Geloofsgenooten zonder onze verdiensten, tot die ééne kudde van Jesus behoorende, moeten dan, uit het nu voorgedragene besluiten, van het onbezonnen ijveren, van het lasteren en

ver-

(*h*) Johann. 10, vs. 16.

verfmaaden der andersgezinden, ons te 'onthouden. — De waarheid van onzen Godsdienst, zoo dikwils onze plicht, de tijd en plaats het vereifchen, wel ernstig, doch op eene befcheidene wijze voortefellen, aantetoonen, en, naar onze vermogens, te verdedigen, zal geen verftandig en befcheide Protestant zelfs ons kwaalijk afneemen. Zijn er dwaaze ijveraars, die hoe dikwils en duidelik ook getoond wordt, dat de haatelijke gevolgen, door zommigen hunner, uit de leere en godsdienst onzer Kerk getrokken: — als mede: alle de misbruiken, en bijgeloovigheden, die door de domheid, en verfoeilijke inzichten van eenigen onder ons, in wezen gehouden en gevoed worden, door de eigenlike leere en de tuchtregels dezer Kerk, veroordeeld, en op het ftrengst verboden zijn (1), evenwel hartnekkig volharden, die misbruiken, als de onaffcheidelijke eigenschappen van onzen Godsdienst te noemen en, om dezelve, ons, als de domfte en affchuwelijkfte der volkereren telasteren, het is onze plicht te bidden, dat God zijne barmhartigheid hen verleene.

Tot zulk een, naar de leering ozer Kerk vereifcht gedrag, maane ik, ten befluite, ook
U,

(1) Conc. Trid. Sess. 21 de Refor. cap. 9.

U, geliefde Nieuwling onzer Gemeenschap in 't bijzonder aan: Ja, FRANS VOORHOUT! — Er zijn onder die, welkers Gemeenschap Gij, in de wijze van God te dienen nu verlaaten hebt, zulken zoo verstandig en bescheiden, dat zij geenzints, om uwen Overgang tot de Roomsche Katholieke Kerk, U zullen haaten, of lasteren; neen zij zullen zelfs dezen, in zoo verre goedkeuren, dat Gij in het Godtsdienstige niet veinst, en openlijk belijdenis van die Leere en Godsdienst doet, welke, naar uw begrip de ware is, en hierom, hoe verbaazend hen uwe stap ook voorkomt, uwe menschlievende vrienden zijn en blijven. — Deze hunne vriendschap, oprechtelijk, met de uwe, te beantwoorden, zal voor uw hart, dat steeds voor vrienden klopt, een bestendig genoegen wezen. — ik zoude dus U ontëeren, zo ik, tot die Plichtbetrachting U wilde aanmaanen. — Maar ik vreeze, dat, onder de min bedachte meenigte der Protestanten, ook zommigen zullen zijn, die, gelijk er zelfs onder de Roomsche Katholijken gevonden worden, lastering en versmaadheid U willeit aandoen. — Tot dit soort van lijden hebt gij reeds, eenen geruimen tijd, uwe ziele bereid, doch gij zijt en blijft, als ik en anderen, hier aan zwakheid, en vervoering der driften

ten onderworpen, en hierom bidde ik U, dikwils te overweegen deze lessen van Jesus onzen Opperleeraar, zeggende (k): *Leert van mij, dat ik zachtaemoedig en ootmoedig van harte ben.* — *Bemint uwe vijanden: doet wel aan den geen, die U haaten: en bidt voor die U vervolgen en belasteren (l).* Door zulk een gedrag zult gij de beste bewijzen der waarheid van uwen nu aangenomen Godsdienst geeven; naar den eigenliken geest onzer Kerke leeven, en dit doende, wie U ook haat, of lastert, naar de meining van den H. Paulus (m), *vuurige koolen op zijn hoofd vergaderen.* *De genade onzes Heeren Jesus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geest zij, ook hier toe; met U en ons allen! Amen!*

G E B E D.

O aanbiddelijk Opperwezen! O bron van Goedheid en Genade! O Vader der Lichten, van wien alle goede gaven afdaalen (n)! U zij

eeu-

(k) Matth. 11, vs. 29.

(l) — 5, vs. 44.

(m) Rom. 12, vs. 20.

(n) Jacobus 1, vs. 17.

eeuwige dank en eere, voor die onverdiende Genade, door welke deze NIEUWLING uwer Kerk nu, in deze aan uwen dienst geheiligde plaats, belijdenis gedaan heeft van te gelooven, en te willen doen, alle het geen men, om U te behaagen, gelooven en volbrengen moet. — Dit gelooven heeft hij niet uit zich zelve, noch door mijne onderwijzing; O! neen: het is uwe Gaave (o). — De wille van het goede te doen is ook niet in hem, zonder uwe genade (p)! — Hij in die leere uwer Kerk (q) onderweezen, erkent dit hartelijk. — Hij vernedert zich voor U, door ook de schulden van zijn vorig onbezonnen ijveren te belijden. Hij smeekt U mede deze zonden zijner vroegere jaaren nimmer te gedenken; en betrouwende, van U, door Jesus barmhartigheid verkreegen te hebben, om dat hij onweetende, in de on-
ge

(o) Ephese 2, vs. 8.

(p) 1 Kor. 15, vs. 10.

(q) Zo wie gezeid zal hebben, dat een mensch, zonder de voorkomende inblaazinge van den H. Geest, en zijne hulp kan gelooven, hoopen, en beminnen, of boetvaardigheid doen, gelijk het behoort, zoo dat de rechtvaardig-maakende Genade hem verleendt wordt, die zij in den Ban, Conc. Trid Sess. 6 Can. 3.

geloovigheid het gedaan heeft, bidt Hij U, het goede nu in hem begonnen, genadelijk te volbrengen. — Bij dit zijn hartelijk bidden, voegen wij alle, die hier, en door uwe Genade ook Leden uwer Kerk zijn, onze voor hem schuldige gebeden. — Ja, liefderijke Vader, die in de Hemelen zijt, wij smeeken U, om de oneindige verdiensten van uwen eeuwigen Zoon, Jesus Christus, sterk hem genadig door uwe kracht van boven (r), bevestig hem door uwen Geest der waarheid (s), in dezen uwen heiligen Dienst, tot welken hij, onder het aanroepen van uwen heiligen Naam, door eenen plechtigen Eed, nu openlijk zich verbonden heeft. — Geeft dat deze altijd zoo gevoelig zijn harte drukke, dat dezelve hem steeds doet gedenken aan de hier uit voor hem voortvloeiende verplichtingen. Verleen hem uwe hulpe, om die, en wel bijzonder deze van Dankbaarheid aan U, voor de nu ontvangene Gaave des Geloofs, getrouwlijk te vervullen. — Ondersteun hem, op dat hij eenen goeden strijd kan strijden, zijnen loop volbrengen, en het Geloof behouden; ten einde hij, in den dag der vergelding,

(r) Lucas 24 vs. 49.

(s) Johan. 16, vs. 13.

ding, van den rechtvaardigen Rechter de kroone der rechtvaardigheid (t) voor eeuwig bekomel — Die genade, en uwe gunstige bescherming over hem, ook in het lichamelijke, van U, om Jesus wille, tot zijn eeuwig en tijdelijk welzijn, verzoekende, bidden wij U mede, dat Gij van ons toch afweert die verderfelijke zorgloos- en onverschilligheid omtrent het kennen en betrachten van uwen heiligen Dienst, welke eilaas! ook onder ons te vinden zijn. O! ja, wij belijden met droefheid en schaamte, dat mede hier door bij veelen onzer, de liefde tot U dagelijks verslauwt, en de boosheid alomme overvloedt (u). Ail doe alle die slaapenden ontwaaken: hen, bij hun geloof, de deugd: bij de deugd wetenschap: bij de wetenschap, maatigheid: bij de maatigheid, verduldigheid: bij de verduldigheid, godvruchtigheid: bij de godvruchtigheid, de broederlijke liefde: en bij de broederlijke liefde, de liefde tot U, voegen; op dat, deze dingen, bij hen zijnde, zij niet ydel gelaaten worden in de kennisfe van onzen Heer Jesus Christus (v), uwen Zoon! —

Ver.

(t) 2 Timoth. 4 vs 7 en 8.

(u) Matth 24, vs. 12.

(v) 2 Petr. 1, vs. 5, 6, en 7.

Verwek ook, O Vader der Barmhartigheid! in alle Ongeloovigen en Afgedwaalden van den weg der Waarheid, eene oprechte begeerte van te leeren kennen alle het geen zij moeten weeten, gelooven en doen, om eeuwig zalig te worden. — Doe hen alle partyfchap, alle vooroordeelen afleggen, en een hartelijken afkeer krijgen van te lasteren het geen zij niet verstaan (w). Geef, dat zij onderricht, welke de rechte weg is, niet uit vreeze van de liefde hunner naastbestaande vrienden, of de gunst van anderen te verliezen, of fmaat en lasteringen te zullen ondergaan, van denzelfen afblijven; maar gedenkende aan dit woord van uwen Zoon (x): *Zoo wie zich over mij, en mijne woorden zal fchaamen, de Zoon des menschen zal zich ook over hem fchaamen, wanneer hij in zijne heerlijkheid, en in die zijns Vaders, en der heilige Engelen komen zal*: door uwe Genade onderfteund, overgaan tot dien waaren, doch naauwen weg, die tot het leven leidt (y), en op dezen ten einde toe, tot uwe eere, wandelende, de rust voor hunne zielen in tijd en eeuwigheid

(w) Judas vs 10.

(x) Lukas 9, vs. 26.

(y) Matth. 7, vs. 14.

heid vinden (z)! — Gun ook, O! ijverige Verdediger uwer Eere (a), dat wij die, naar de leering uwer Kerk, steeds worden aangespoord, om in *Geest* en *Waarheid* U te aanbid- den (b), mede voor uwe Eere, ijver hebben naar de wetenschap (c). Doe elk onzer, naar zijnen roep, en staat behoorlijk yveren voor de Eere van uwen heiligen Dienst, de waarheid van ons Geloof uit de aan U behaaglijke werken toonen (d); alle misbruiken en bijgeloovigheden; naar het voorschrift uwer Kerk, bestendig tegen- gaan. — Gedoog daar bij ook niet, dat immer een onbezonne ijveren ons vervoere tot het haaten, lasteren, en vervolgen onzer dwaalende medemenschen; maar in het tegendeel, ook ten opzichten der zulken, die, misleid door hunne vooroordeelen, ons smaadheid aan- doen, ons altijd zoo te gedraagen, dat wij in waarheid als de Heilige Paulus (e) mogen zeg- gen: *Wij worden gescholden, en wij zeegenen: wij worden vervolgd, en wij verdraagen: wij worden*
ge-

(z) Jeremias 6, vs. 16.

(a) Isaias 2, vs. en Zech. 8, vs. 2.

(b) Johan. 4, vs. 23.

(c) Rom. 10, vs. 2.

(d) 1 Kor. 4, vs. 12 en 13.

(e) Jacobus 2, vs. 18.

gelasterd en wij bidden, O! ja wij bidden nu ook hartelijk voor alle dezen. Ai! gewaardig U, o God en Vader aller menschen! het geen wij nu voor allen, die ons lasteren, voor ons zelve, en wel bijzonder ook over dezen Nieuwling uwer Kerk, welke, nu hier zoo plechtig tot dezelve is overgegaan, in den naam van Jesus, uwen Zoon, verzocht hebben, genadelijk te vergunnen, op dat wij, en hij met ons, onder oeffening van blijde, en U verëerende dankbaarheid steeds aan dezen dag gedenken in tijd en eeuwigheid! — Amen!

Bij P. VAN BUURN, Boekhandelaar op het Schaapenplein te Amsterdam, zijn de volgende en veel meer andere Boeken, te bekomen:

I N F O L I O.

Roomſche Bybel, Antwerpen 1743. in jugtleere band met flooten. f 14:-:-

— dito in het oud. 9:-:-

— dito in dito. 6:-:-

— dito bij *Verschuur*, Utr. 1732. fr. b. 13:-:-

P. C. Hazart, groote Catechismus, 2 deelen. 7:-:-

— Alle de Werken, 10 deelen. 45:-:-

Cesar Baronius, de Generale Kerkelijke Hiſt., 2 deelen met pl. Antw. f 8:-:-

Rosweijdus, de Generale Le- gende der Heiligen, 2 deel. met pl. Antw. f 7:-:-

— Leven en Spreuken der H. Vaders, Antw.

Batavia Sacra, of de 7 Kerke- lijke Oudheden der Neder- landen, met pl. en pour- traitten, 6 deelen, ribbe- banden. f 26:-:-

I N Q U A R T O.

Roomſche Bijbel, bij *J. Moe- renturf*, 1653. Antwer- pen. f 7:-:-

Graduale Romanum, laaſte en veel verbeterde druk, met 30 Miſſen, in jugtl. band met flooten f 10:10:-:-

— met nieuwe Ele- vation. f 12:-:-

Antiphonarium Romanum in jugtleere band met floo- ten. 7:-:-

PRÆPARATIO AD MIS- SAM, extra fraai in roode en zwarte letteren, gedr. op best

royaal papier, in plano, ver-

cierd met een fraaye kopere plaat in het midden, alie heel fraai afgezet f 1:16:-:-
Dito onafgezet. 1:10:-:-

I N O C T A V O.

CATECHISMUS, of de CHRISTELYKE LEERING, voor de Catholijke Jeugd, verdeelt in 3 deelen en zes- tig Lessen, door J. CRAMER, Pastoor in het Maagdenhuis te Amsterdam. f -:4:-:-

KORT BEGRIP van de Christelijke Leeringe, voor de kleine Kinderen, als ook voor zulke bejaarde Catho- lijken, die de nodige stuk- ken van hun gelcof na wil- len gaan, enz. f -:2½ ft.

Een ROOMSCH Catholijk KERKBOEK, genaamt de waare Godsdienst, door den Eerw. Heer P. SCHOUTEN, Roomsche Priester en Pastoor te Alkmaar; voorzien met zes fraaije plaatjes, tijtel- vignet en het pourtrait van den Auteur. Kost in sp. leere band. f 2:6:-:-

In fransche band 2:16:-:-
In rood of groen turkx leere band. f 4:5:-:-

En op schrijfspapier elk 16 stuiv, meerder.

Dezelve zijn ook met fraaije afgezette platen te bekomen, doch moeten besteld worden

HET HEILIG VERLAN- GEN NAAR DEN MES- SIAS, voorgesteld in vier

Pre-

Predicatiën, op de vier Zondagen van den Advent, door denzelven Auteurs, *f* - : 15:-

Uitbreiding wegens't **HEILIG SACRAMENT DES AUTAARS**, en de **HEILIGE OFFERHANDE DER MISSE**, volgens de 32 en 33ste Les der Mechelsche Catechismus, door denzelven Auteurs. *f* - : 11:-

ANTWOORD op de **Vraag**: Welke Bewijzen leveren **NATUUR** en **REDEN** op voor het **BESTAAN** van **God**? in hoe verre kunnen wij dit **WEZEN** kennen, en welke Zedenkundige gevolgen kunnen daar uit afgeleid worden? door den zelfden Auteurs, aan wien de gouden Eerpenn. is toegewezen *f* : 6:-

ONS VERLOST EN JUCHEND VADERLAND, naar aanleiding dezer woorden: *Dit is door den Heer geschied, en 't is wonderlijk in onze oogen.* Psalm CXVII. vs. 23. Voorgefeld op den eerften Zondag der **BATAAFSCHE VRIJHEID**, den 25 Januarij 1795, door den zelfden Auteurs, 2de druk. *f* : 6:-

H. G. ESKES, GOD-VRUCHTIG HANDBOEKJE, voor den Burger en Landman, op schrijfpap. *f* - : 4:-
En op gemeender pap. - : 3:-
— **Leerrede over het Geluk** van eenen Vroomen en Een-

voudigen Christen; naar aanleiding dezer woorden: *Jesus heeft gezegt: Ik dank u Vader, Heer van hemel en aarde*, dat gij deeze dingen verborgen hebt voor de Wijzen en Verftandigen, en veropenbaard hebt aan de kleine. Matth XI: 15. *f* - 5: 8

— **DE HEILIGEMAAND**, ten dienste der Roomsche, Katholijke Nederlanders, of het leven van den *H. Wilibrordus* met zijne Medegezellen, waar agter is bijgevoegd het Leven en Martelie der *H. Martelaars van Goreum*, benevens *Morgen-, Avond-, en Misgebeden, Litanien*, enz. in fr band ing. *f* - : 10:-

Eenige op best papier met platen. fr. band 1: 10:-

MATTHEUS VOGEL, Roomsche Catholijke CATECHISMUS, verklearende de vijf Hoofddeeie van *V. P. PETRUS CANISIUS S. J.* bekragtigende met Schrijftuurplaatfen de Roomsche Catholijke Leere, en wederleggende de Leere der Onatholijken, 2 deelen, in Octavo ing. *f* 1: 16:-

Kort onderwijs in het waar geloofs door *P. DAAL* *f* : 6:-
Vertrouwingen in alle Lijden en Tegenspoed *f* : 8:-

En allerhande Roomsche Catholijke Kerkboeken, voor de minste prijs.

Gemelde Boekhandelaar heeft doen Vervaardigen Extra Fyne in het koper gegraveerde Landschapjes die by gemelde op percamment en papier worden gedrukt en by het hondert zo wel in het gekleurd als in 't zwart te bekomen zyn.